

Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwullu je Yuwana Äni kitabanu

Yuwana gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwükäjäär je ngwudi Yicu 'di na rom (12). Gwullu gitab nggee ngge gendaci Ngwüyäwüd na ngwüji ngwu'ter aar änni ndi Yicu. Nginde gwa'ti ondaja eelle gwe gwudi Yicu ngwube inggidi yiima na enggaci gwanni gwenggaca gwe Yicu ngwüjü. Giyee yinggidu ndi ari Yicu gwä'tüdi 'didanu diji dümnä 'dogo, ngwube ru 'to Ngwaalu.

Gitab nggee gädäälü enggaci gwe ndi ari Yicu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu gwükäjing je gididlä, na ndi ari yi'rany yüngün yadi ani mi'rini nono gwanni gwati äbri keng gwudi ngwüji gididlä na ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya ila gwüngün gwanni gwondaja gwe ngwijir kitabanu ganni gu'rin. (13-17), Yuwana gwututa yi'ral yi'ra yani änni gwudi Yicu gwani ngwo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwor'temaja ngwe ngindeng je gidigera dannu dima aar gu määtä. Ndi mi'rä gwudi gitab, gwondaja gwani awa lübidälü Yicu gwe aar pä kü'rälä na awa gwuma 'di'rä giyi'ranyanu ngwü'täcä ngwo'ralu ngwüngün yaji yonyadanu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Gwanni Gwubrutaar yelenya gwuru ngwuja'ri gwudi gwur'taling (1.1–18)
2. Yuwana Almamadan na ngwoo'ra ngwudi Yicu gwerre gwerre (1.19–51)
3. Yirru yidi Yicu ngwüjänü (2.1–12.50)
4. Yomon gwodan Üräjälim na gito gito Üräjälim (13.1–19.42)
5. 'Dī'ri na 'tädinälü gwudi Deleny (20.1–31)
6. A Yicu 'täci ngwo'ralu ngwüngün Jälil (21.1–25)

Kirictu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu

¹ 'Tu'tu gwerre Ngwuja'ri ngwuju, a Ngwuja'ri ngwujaar Ngwaalu ngwe a Ngwuja'ri ru Ngwaalu.

² 'Tu'tu gwerre, nginde gwujaar Ngwaalu ngwe.

³ Yi'ral 'dar yigī'tinä nginde gwe. A yi'ral yere ya'ti ju yigī'tinä, ya'ti gi'tinä nginde gwe.

⁴ 'Dünggüngün midi gwuju. A midi nggwee gwuru buri gwudi ngwüji.

⁵ Ati buri o'rralu gidirimänü aa'ti be dirim burna ndi lenge.

⁶ A gur ji gani Yuwana gükäjä Ngwaalu.

⁷ Ngwilada ndi ondaci ngwüjü buri gwe, nunnu a ngwüji 'dar 'dingini aar ämnü Ngwaalu nginde gwe.

⁸ Nginde gwani Yuwana giligo'ro lüngün, gwä'tüdi gwanni gwuru buri. Nginde gwändädi 'dого ndi ondaji buri ngwe.

⁹ Ndi ari buri gwanni gwuru 'didanu gwadi ila gididlä ngwo'rraci ngwüjälü 'dar.

10 Ngwuja'ri ngwuju gïdïdlä, ngwuru ngwanni ngwuge'ta ngwe Ngwaalu didläyü, a je 'ti be ngwüjü ngwudi didlä lingïdi.

11 Nginde gwïndädi ngwüji ngwüngün, a be ngwüji ngwüngün 'donya.

12 A be loko lanni gwuma aar gwe änni, lanni lima änni ngwüriny ngwüngün, lima aar je ätäda yelenya aar ru yiji yidi Ngwaalu.

13 Ngindenga lä'tüdi yiji yidi Ngwaalu lingini gwe gwudi lingenö, aar 'ti rüdi bupi gwudi diji, aar be ru lingini gwe gwudi Ngwaalu.

Yuwana gwurnidalu Yicu gwe

14 A ngwuja'ri ngwuma ru diji ngwuma ar le ji 'dengge. A lima engga näjing gwüngün, näji gwudi Giji 'dogo jücü ganni gïndi ndi Papa gonyadu gu yimi'rü na 'didanu.

15 Nginde gwuru gwanni gwurnida gwe Yuwanalu dula gaji ganni giming ge ari, "Nginde gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwïndi gwodan, gwupana 'dünggüny ndi ari gwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.' "

16 Yimi'rü ye yüngün yanni yonyadu, yima aar nje ye onjaci 'dar, o're aar nje ye onjaci.

17 Ndi ari Ngwaalu ngwätädi nje yobo yüngün ndi Müjä a be yimi'rü yüngün na 'didanu, aar nje be ätäda ndi Yicu Kirictu.

18 Diji dere da'ti ju a'tur dänggädi Ngwaalinga a be Giji ru 'dogo ganni giru Ngwaalu, ganni gijica Ngwaalinga ngwuru Papa kimere, giru ganni gima inggidi ngindeng.

*Yuwana gwä'tüdi gwani nginde gwanni
Gwubrutaar yelenya*

(Mätä 3.1-12; Murkuj 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwudi Yuwana gwanni ngwondajung je anni ma Ngwüyäwüd ngwudi Üräjäliming ükäjä ngwur'dala na Ngwullawi aar otacalu ndi ari nginde gwani yäru.

²⁰ Aa'ti Yuwana nyi'rinä ndi 'täjälü ngwuje 'täcälü tired ngwuje ci, "Äny gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya."

²¹ Aar ci, "A mine nga gwani yäru? Nga gwuru gwani İliyä?"

Ngwuje ci, "Bäri nggwä'tüdi."

Aar ci, "Nga gwuru dijir danni daru de Ngwaalo?"

Ngwari, "Bäri."

²² Gwur'tal 'di aar ci, "Nga gwani yäru? Enggaci nje nga gwani yäru nyii kwoyalu nyii ondaci ngwüjü gwanni ngwükäji nje. Nga gwuca ligo'ro lunga a gwani yäru?"

²³ A Yuwana apa ngwuja'ri gwanni ngwondaja je dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ngwari, "Äny gwuru gwani dulu didi ngwuja'ri ngwudi dijir de'te danni durnidalu dula poor gitäny ngwari,

'Gi'tjär Ngwaalu gay mama ngwüdünälü.' "

²⁴ A Ngwübärriji ngwoko ngwükäjäär je

²⁵ otacalu aar ci, "Nga mine arra ma ang nyinyi ngwüjü manari nga gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya nga 'ti rüdi gwani İliyä, nga 'ti rüdi dijir dere didi Ngwaalu?"

26 A je Yuwana ci, “Äny gwadi nyinyi ngwüjü yaw ye 'dogo, a be gwe'te nggwo gidiliganu gwa'ti aang lingidi.

27 Nginde gwuru gwanni gwadi nyi gwujana gwodan gwupana 'dünggüny äny gwa'ti ädi 'dünggüngün ndi nyi jürbälü nyi gwallada ngwaralu mbüny ngwudi ngwüdän ngwüngün.”

28 Yi'ral giyee 'dar yiju ngwaalu ngwani Bidaniya dambal ndi ü'rü yaanu yidi Ordoning ngwaalu ngwanni ngwuju gu Yuwana ndi nyinyi ngwüjü.

Yicu gwuru Girany gidi mürini nono gindi Ngwaalu

29 Bigänü nggwoo a Yuwana enggada Yicung ndi ila ngwari, “Änggädär Giranyu gidi Ngwaalu giru be nggone ganni gadi äbri keng gwudi ngwüji ngwudi didlä!

30 Gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwindi gwodan gwupana 'dünggüny ndi ari gwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.'

31 Äny gwa'ti nyi lingidi, a be yanni yigäbiciiny nyi be ilada ndi nyinyi ngwüjü yaw ye, yiru ndi ari nunnu ngwütädinälü Yijiräyil.”

32 A be Yuwana ondaji ngwuja'ri ngwe ngwari, “Äny gwänggädi Ligi'rämä lidi Ngwaalu lüllü kerala nono amaam ngwaw nono.

33 Gwa'ti gwaadi nyi lenge a be Ngwaalu ngwanni ngwükäjäny ndi nyi nyinyi ngwüjü yaw ye, ngwuru ngwuciny, 'Gur ganni ga engga a gu Ligi'räm üllä ngwaw nono, nginde gwuru be

gwanni gwadi nyinyi ngwüjü Lig'i'rim le lanni Liju'ru.'

³⁴ Äny gwänggädi ngindeng a nggwondaja ndi ari Giji nggee giru gidi Ngwaalu."

Ngwoo'ra ngwudi Yicu

³⁵ Bigänü nggwoo, a Yuwananga ji ndi dünälä ngwoo'ra ngwe ngwüngün rom ngenone mana.

³⁶ Anni ma Yuwana enggada Yicung gwändädi nono, ngwari, "Änggädär, Giranyu giru be nggee gidi Ngwaalu!"

³⁷ Anni ma ngwoo'ra ngwüngün rom 'dingini nggu ari no, aar aw Yicung giyora.

³⁸ A Yicu gwurlalu ngwuje engga gwädäär giyora, ngwuje otacalu, "Ngaa liminä ange?"

Aar ci, "Gwani Doorta,* nga ngwati ji ne?"

³⁹ A je Yicu ci, "Ilar ngaa engga." Lingen ländi be 'di ngwugwurli ngwuru kwo'rongo digera de ngindenga aar ele 'di aar enggada ndi ari nginde gwati ji ne. Aar le jalu gomon nggoo.

⁴⁰ Gur ge'te ngwoo'ranu ngwoo rom ngwudi Yuwana, gani Andrawuj, gwenggen gwudi Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj ngindenga liru lani li'dingina Yuwanang anni ondajung. Aar ru lanni lima aw Yicu giyora.

⁴¹ Nginde ngwumbuji gwenggen gwani Jamaan gwerre gwerre ngwube ci, "Nyii lima mbuja ngindeng gwanni Gwubrutaar yelenya (gwani Kirictu).†"

---

* **1:38** 1.38 Ngwuja'ri ngwee Yärmiyängä ngwani Räbbi. † **1:41** 1.41 Ngwüriny ngwani Kirictu Yigiriyängä aar ani Micaya Yibrüyängä, 'dün gwani gwanni gwubrutaar yelenya.

⁴² A nginde ru gwuma apa Jamaaning aar gwe ila ndi Yicu.

A Yicu ombaji ngwube ci, “Nga gwuru gwani Jamaan giji gidi Yuna.” A be nga gwadi ani Japa (gwani ngwur'da).

⁴³ Bigänü nggwoo a Yicu di'ri gwadi ele Jälil. Ngwumbuji guru gani Bilipüj ngwuci, “Gwu-janiny.”

⁴⁴ Bilipüj gwati ji kündär gani Bid Jäyidä gündär ganni gati gu Andrawujinga Butruj gwe ji.

⁴⁵ A Bilipüj ele ngwumbuji guru gani Nataniyal ngwuci, “Änyängä limbuju dijü dannu daru de Müjä kitabanu gidi Yobo na dannu daru de ngwijir ngwudi Ngwaalu giyitabanu yanni yullaar je, Yicu gwudi Najrang giji gidi Yüjib.”

⁴⁶ A Nataniyal ari, “Najra! Giru ange gere gidi Najrang gijaw?”

A Bilipüj ci, “Ila 'dogo ang engga.”

⁴⁷ Anni ma Yicu engga Nataniyaling ndi ila nggwe ari, “Nggwo ngene gwanni gwuru Dijiräyil 'didanu yere ya'ti gu yiru 'tur.”

⁴⁸ A Nataniyal otacalu ngwuci, “Nga gwülingidiny ne?”

A Yicu ci, “Äny gwänggädängä 'tu'tu anaku ja gu na ndi jalu gidimnigoranu, gaji ganni ga'ti ara ge na Bilipüj urnidu.”

⁴⁹ A Nataniyal ari, “Gwani Doorta, nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, nga gwuru Deleny didi Yijiräyil.”

⁵⁰ A Yicu ci, “Nga gwämnä 'dünggüny ndi ari nggwuma ang ci nggwänggädängä ndi jalu

gidimnigoranu. Ya je engga yanni yipana giyi'ral giyee.”

⁵¹ Ngwo're ngwugendaci ngwuci, “Äny gwadi ang ondaci 'didanu ndi ari, nga gwa enggada gere ga igitiñi, a gwa enggada yi'rrä yidi Ng-waalu yändi aar üllä Gijü nono gidi Diji dümnä.”

2

Yicu gwapu yïima Kana Jälil

¹ Bigi nggwo, a yi'rinyinä yidi gi'tidi kay ji kündär gani Kana ngwaalu ngwani Jälil. A gu nanni ji gwudi Yicu 'to

² aar gu urnida Yicung je ngwo'ra ngwe ngwüngün 'to aar ilada gi'rinyinä ngenone.

³ Anni ma ngwüji ngwudi yi'rinyinä iyï di'rica 'di ngwumedadi, a nanni gwudi Yicu ci Yicung nu, “Di'rica dima medadi.”

⁴ A Yicu ci, “Gwani daw, gaji güny ga'tina indï, a gwarra miny äniiji giyi'ralanu giyee?”

⁵ A nanni gwüngün ci ngwinädä, “Yi'ral yere yanni yadi ara je ye ci, ärrär je.”

⁶ Ngenone ngwiti ngwuru yo'rr ngwuju ngwupa ngwupa ngwongranu ngwuru nyärläl (6) ngwati ape yaw yi'dukuranu küü'ri (20) ya küü'ri na 'di (30). Yati ye Ngwüyäwüd gä'rini.

⁷ A Yicu ci ngwinädä, “Onjajar je yaala.” Aar je onjajala 'dar ki'rony.

⁸ Ngwuje be ci, “Bälär je be ngaa je ätäädä guru giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngwuje ngille.” Aar je bälä aar je ätäädä.

⁹ A je gur nggoo giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngille, ngwuje mbuji yima gwurli di'rica. Ngwu'ti

līngīdī ndi ari di'rica ndee dapaar ne, ngwīnād ngwanni ngwapu yaw, ngwūlīngīdī gu. A gur giru gi'ra urindi damal danni dadi agu

¹⁰ ngwuci, “Ngwūjū 'dar ngwati ape di'rica danni dami gwerre gwerre a ngwūjī iyī, ma be ari ngwuma rlālī, aar je be ātādā danni diki ngwulem gwodan. A be nga gwūmātādī di'ricalu danni damana nga apalu gwodan.”

¹¹ Yi'remna yidi yiima yiru giyee yanni yārrā je Yicu gwerre gwerre kūdār gani Kana gidi Jālīl, a nginde inggidi yiima yūngūn yidi nājī a ngwoo'ra ngwūngūn ānnī 'dūnggūngūn.

¹² Anni ma yī'rīnyīnā medadi, a Yicu na nanni gwūngūn na ngwenggen na ngwoo'ra ngwūngūn, aar 'dī'rī aar ele Kaprnawum, ngenone, aar gu jalu yomon cong.

A Yicu linynya ngwūjū Kobo

(Mātā 21.12–13; Murkuj 11.15–17; Luka 19.45–46)

¹³ A anni ma yomon ji gito yidi Yī'rīnyīnā yidi Ngwūyāwūd yidi eny Ligi'ra lidi Dambdani, a Yicu 'dī'rī ngwele kūdār gani Ūrājālīm.

¹⁴ Anni mung obani ngwāmra kobo, ngwumbuji ngwūjū ngwati ellang ngwūrā aar el-lang ngwangala, na amaam ati aar ūpiyī 'to ngwū'rīnyānū ngwudi gatalu kobo.

¹⁵ Ngwume diruula diru gar ngge linynya ngwūjālū 'dar ngwong ngwanu ngwanni ngwuju ngenone, ngwūrā na ngwangal ngwūdīgīr bartadanu gwudi ngwū'rīny gwati ngwūjī ūpiyānū ngwūgwū'rūbājī ngwūmbūrālū.

16 Ngwuci ngwüjü ngwanni ngwilli amaam, “Tüyar ngwony ngwee a ngwe ele poor! Nga larra ngaa be ädini ngwu'dun ngwudi Papa gwüny ngaa je ruji ngwaalu ngwudi ngwiliny!”

17 A ngwoo'ra ngwudi Yicu diwayini ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu ngwaru, “Eny giligoranu gwani ngwu'dun ngwunga gwati nyi u'diyanu nono ligä.”

18 A be Ngwüyäwüd bupi gi'remna giru yiima 'dünggüngün. Aar otacalu aar ci, “Gi'remna giru ange giru yiima ganni gadi ang ärrü nyii lenge ndi ari nga gwäti yelenya ndi ärrü yi'ral giyee?”

19 A je Yicu ci, “Kiyar ngwu'duna ngwee aar ndralu gidiyängälü, yomon 'tä'räl 'dogo ngwunje 'di'riyälü mana.”

20 A Ngwüyäwüd ci, “Ngwu'dun ngwee ngwüdädäär je ngwüdläyü küü'ri rom na nyärläl (46) nga be ari ngwa je 'di'riyälü yomon tä'räl (3) awa?”

21 A be ngwu'dun ngwanni ngwäbingädi gu Yicu, lingeno lüngün liru.

22 Anni mung aji aar 'di'riyälü giyi'ranyanu, a gu be ngwoo'ra ngwüngün diwayini ndi ari nginde gwabingana, aar änni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu na ngwanni ngwondaja je Yicu.

23 Gaji ganni gima ge Yicu ji kündär gani Üräjälim Giy'i'rinyinä yidi Dambdani, a ngwüji ngwonyadu engga yi'remna yidi yiima yanni yiming je ärrü aar änni ngwüriiny ngwüngün.

24 A je 'ti be Yicu gätijä ngwäy ndi ari nginde gwülingidi yigor 'dar yidi ngwüji ngwümnä. Nginde gwa'ti ami'ratu nunnu ngwubupi

25 ngwuja'ri ngwudi dji dümna ngwani nginde, ndi ari nginde gwülingidi yiru ange giyo giligoranu lidi dji dümna.

3

Yicunga Nikidimuj gwe

1 A gur ge'te ju giru Dibärriji gani Nikidimuj giru gi'ra ngwelenyanu ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyawud.

2 Gi'di'ru gomom ge'te dilu de ngwelaca Yicung 'dunu ngwuci, "Gwani Doorta, änyängä lilingidi ndi ari nga gwuru dji dukäjä Ngwaalu. Yi' remna yidi yiima yanni yata je ärrä, dji dere da'ti dati je ärrä 'dogo manari dukäjä Ngwaalu."

3 A Yicu ci, "Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari dji dere da'ti da engga yelena yidi Ngwaalu mung 'ti linginä lingining gwanni gwuyang."

4 A Nikidimuj ci, "Awa a be dji dilinginä gwele 'di ngwupe ngwube o're ngwülingini mana yomonanu rom. Awa mana ngwube o're gilaranu lidi nanni?"

5 A Yicu ci, "Äny gwa ang ondaci 'didanu, ndi ari dji dere da'ti da engga yelena yidi Ngwaalu da'ti linginä yaw ye na Ligirim le.

6 Dji dilinginä gilingeno diru lingeno, a dji dilinginä Giligirim diru ligirim.

7 'Aa'ti nga gwallalu ndir ma ang ci ndi ari nga nga 'dar aang lingini lingining gwanni gwuyang.'

8 Dirun dati arada kuyala ganni ginding gu. Nga be 'dingini aring gwungün, nga 'ti be lingidi ndi ari dindi ne na dadi elada ne. Yiru gu 'to no gidiji dilinginä Giligi'rim."

9 A Nikidimuj ci, "Awa gu aar gu be ru no?"

10 A Yicu ci, "Nga gwuru doorta dipa didi Yijirayil, nga 'ti be lingidi ngwuja'ri ngwee yorto ye ngwaalinga?"

11 Any gwa ang ondaci 'didanu, anyangä lati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwulingidi nje, na nje inggidi ngwanni gwänggädi nje, a be nga nga la'ti ämnä ngwuja'ri ngwari.

12 Nga nga lati 'ti ämnä manari lima je ondaci ngwuja'ri ngwe ngwudi didlä ndee a be awa nga je be 'dingini ngwudi gerialing manari ngwuma ar je ngwe ondaci?"

13 Dijji dere da'ti däнди kerala a be Giji gidi Dijji dümnä ru ge'te pu ganni gwüllü kerala."

14 A Yicu ari, "Anaku allija gu gwerre Müjä düngäyü diru laaba kü'rälä poor gitäny, Giji gidi Dijji dümnä gadi aar gu alliji 'to no kü'rälä."

15 Nunnu gwanni gwa ämnä 'dünggüngün gwa mbuji miding gwudi gwur'taling."

Ämnä gwudi Ngwaalu

16 A Yicu ari, "Ndi ari Ngwaalu ngwämnä ngwüjü ngwudi didlä gwulleny 'di ngwududiyi Gijü güngün ganni giru ge'te pu 'dogo nunnu ngwüllä ngwayi ngene nunnu gwanni gwa ämnä 'dünggüngün, gwa'ti gwa ayi ngwube mbuji miding gwudi gwur'taling."

17 Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti ukäjä Gijü güngün gididlä nunnu ngwape yelenya a ngwüji ayi,

ngge be mi'rini nono nunnu ngwape yelenya a ngwüji gilängidini nginde gwe.

¹⁸ Gwanni gwänni 'dunggüngün gwa'ti aar gwe obalu ngwayi, a be gwanni gwa'ti gwa änni 'dunggüngün, gwuru gwanni gwa aar gwe obalu gwa ayi, nunnu gwuma 'ti ännä ngwüriny ngwudi Giji gidi Ngwaalu ganni giralu ge'te pu 'dogo.

¹⁹ Yeleny yiru giyee yanni yadi obalu ngwüji ngwe, ndi ari buri gwuma ila gididlä, ngwüji ngwuma be ännäni dirimü ngwaalu ngwudi buri ndi ari apepe gwegen gwuki.

²⁰ Gwere gwanni gwati ape gwuki, gwati 'ti ännä buri na ngwati 'ti elella giburalu, a gwa'ti gwila giburalu ndi ari gwa yedeny eny ndi ari apepe gwüngün gwanni gwuki gwa 'tädlü.

²¹ A be gwanni ngwati elelle 'didanu gwe, gwati ele giburalu nunnu aar engga ndi ari apepe gwanni gwating ape gwäpinä yiima ye yidi Ngwaalu."

Yicu na Yuwana

²² Anni ma ngwuja'ri ngwee medadi, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün 'di'ri aar ele ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, aar ngwe jalu yomon cong ngwünyinyi ngwüjü yaw ye.

²³ A Yuwana Almamadan ji 'to ndi nyinyi ngwüjü kibüng ngwaalu ngwani Äyinün ngwuju gito ngwaalu ngwani Jälim ndi ari yaw yirälü ngwaalu ngwoo, ati gu be ngwüji o'rajidalu pid pid ngwuje nyinyi.

²⁴ (Ngwuja'ri ngwe ngwuju gwerre gwerre a be aji aar määtä Yuwanang aar giki korkon.)

25 A ngwoo'ra ngwudi Yuwana ngwoko garnati Diyäwüd de de'te gidimürä didi gä'rini.

26 Ngindenga aar ele ndi Yuwana aar ci, “Gwani doorta gur gidi gomom nggong gija ge dambal Ordon, ganni gondaja ge gimbujiiny ndi nyinyi ngwüjü yaw ye ngwüji 'dar ngwuma o'rada 'dünggüngün.”

27 A je Yuwana ci, “Diji dere da'ti däti gony gere manari gima 'ti Ngwaalu ätädi kerala.

28 Nga nga yigo'ro yalu liru ladi ondaji ndi ari äny gwaru nu, ‘Äny gwä'tüdi gwanni Gwubru-taar yelenya nyi be ru gwükäjäär nyi mädinjä.’

29 Gaga giru gidi gur ganni gadi agu. Dimaad dannu dati jici gur nono ganni gadi agu, gating geraci läni ngwüdünici ngwujayanu manari gim-ing 'dingini gondaju. Jayanu nggwä'di gwüny gwuru gwuma be mbuti gwene.

30 Nginde gwuru gwadi elada gweere nyi be o'ra gwodan.”

31 Nginde gwanni gwüllü kerala gwuru gwu-pana giyi'ral 'dar, gwanni gwati ji gidiyängälü gwudi diyäng gwuru gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi diyängälü. Gwanni gwüllü kerala, gwu-pana giyi'ral 'dar anaku raar gu.

32 Nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwänggädäng je ngwuje 'dingini, a be diji da'ti dere dannu dämnä ngwuja'ri ngwüngün.

33 Diji dannu dima je änni dima ondaji ndi ari Ngwaalu ngwuru 'didanu.

34 Ndi ari nginde gwanni gwükäjä Ngwaalu, gwondaja ngwuja'ri ngwanni ngwükäjä ngwe

Ngwaalu. Ndi ari Ngwaalu ngwati ätäädä Lig'i'rimä lanni lati 'ti ami'ratu.

³⁵ Ngwaalu ngwuru Papa gwämnä Gijü a gim-ing ätäädä yi'ralalu 'dar kuyanu güngün.

³⁶ Gwere gwanni gwämnä Kiji, gwäti mid-ing gwudi gwur'taling a be gwanni ngwa obe Gijü gora ge, gwa'ti gwengga miding gwudi gwur'taling, ndi ari gwa gu güündä ji gidi Ngwaalu.

4

Daw diru Dijamir

¹ A Ngwübärriji 'dingini ndi ari Yicu gwuma nyinyäni gwuma biledani ngwo'ra ndi Yuwana,

² a be yanni yiru 'didanu, Yicu gwä'tüdi gwünyinyä ngwüjü, a be ngwoo'ra ngwüngün ru ngwünyinyä je.

³ Anni ma gu Yicu lenge, ngwü'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwani Yäwüdiyä ngwukwoyalu mana Jälil.

⁴ A Yicu 'di'ri ngwele gay ge gidi Jamrang.

⁵ No ngwele ngwobani ngenone Jamra kündär gani Jugar giju gito gito gidiyäng danni dätädi Yagub gijü güngün gani Yüjib.

⁶ Del diju gu didi yaw yidi iyä danni dilutu Yagub. A Yicu ila gwugakidu dilä ngwele ngwujalu gidelalu. Lingen le lidünälä.

⁷ Anni ma daw 'de'te diru Dijamir elada ndi angi'ri, a Yicu ci, "A gwuny gätijä yaw nje iye?"

⁸ (Kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwuma 'di'ri aar ele ndi minä ngwony ngwudi eny kündär nggoo.)

9 A daw ndoo diru Dijamir ci Yicung nu, “Nga gwuru Diyäwüd nyi be ru Dijamir, awa nga be ätäädä yaw yidi iyï?” (Ndi ari Ngwüyäwüd ngwati aar 'ti apajidu Ngwujamir ngwe.)

10 A Yicu ci, “Adinari nga gwülingidi angidacing gwudi Ngwaalu nga lenge ndi ari yärü gwuru nggwee gwucanga ätäädiny nyi iyï, gwadi ang otacalu gwadi ang ätä yaw yanni yimidu.”

11 A be daw ci, “Gwani doorta, nga gwa'ti äti gony gada ge aga yaw a del dolanu. Nga gwadi apa yaw ne giyee yimidu?”

12 Nga gwupana gidigüürnä däri dani Yagub gwanni gwülütiji nje delo ndee nggu iyï a gu yiji yüngün iyï 'to a gu ngwüärä iyï na yoo'ra yüngüne?”

13 A Yicu ci. “Diji danni dadi iyï yaw giyee yara ye da ngwäädä eny mana,

14 a be dere danni dadi iyï yaw yanni yinje ätäädä, da'ti ba be da ngwäädä eny bupud. 'Didanu da gu manni ngwäy ngwudi yaw yanni yinje ätäädä obalu yirälü 'dünggüngün aar ru midi gwudi gwur'taling.”

15 A daw ci, “Gwani doorta, ätäädiny yaw giyee nunnu aa'ti ba be ngwäädä ngwuny eny ndi o're'ta ngene ndi angi'ri yaw.”

16 A Yicu ci, “İndi, ang urnida duru dunga nga de ila ngene.”

17 A daw gwä'räcänü ngwuci, “Nggwa'ti äti duru.”

A Yicu ci, “Yijaw yunga yäti ngwäyänü anni aranga nggwa'ti äti duru.

18 Ndi ari gwerre a gwäti ngwuru 'tudini (5) na dannu nda de gwenene, dur dunga dä'tüdi. Yunga yanni yara ye yäti ngwäyänü."

19 A daw ci, "Gwani doorta, nggwänggädängä nono a gwuru dijir.

20 Ngwügüürnä ngwäri ngwäpijä Ngwaalinga yobo ngene ken nggee ngaa be ari liru Ngwüyäwüd ngwaalu ngwere ngwa'ti ngwa gu ngwüji äpiji Ngwaalinga yobo aar be ru ngwe'te pu 'dogo gwani Üräjälim."

21 A Yicu ci, "Ämnäciny gwani daw ndi ari gaji nggo gändi ganni ga'ti ga aar ge äpiji Papang yobo ken nggee na Üräjälim.

22 Nga nga liru Ngwujamir lati äpiji Ngwaalinga yobo ngwa'ti aang lingidi yorto ye ngwaalinga. A be änyängä ngwati nje äpiji yobo ngwanni ngwülingidi nje, ndi ari gilang gwadi ila Ngwüyäwüd.

23 A be gaji nggo gändi a nggo gima ila gwenene, ndi ari lanni lati äpiji Ngwaalinga yobo 'di'didanu, la äpiji Papang yobo giligir'rim na 'didanu, ndi ari liru yigor yanni yibupa je Ngwaalu.

24 Ngwaalu ngwuru ligir'rim a lanni lati äpiji Ngwaalinga yobo, aar je äpiji giligir'rim na 'didanu."

25 A daw ci, "Nggwülingidi ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya (gwani Kirictu) gwadi ila, mung ila gwunje be enggaci ngwuja'ralu 'dar."

26 A be Yicu ari, "Äny gwuru nggwee gwani nginde gwondacanga gwenene!"

27 Kaji nggoo no, a ngwoo'ra ngwüngün o'ra a je le ngwaalu elalu anni ma aar mbuji aar ji ndi ondaji daw de. Aa'ti be diji dere 'denggenanu otacalu ngwuci, "Giru ange gimining gidaw?" na "Darra ma de abingi?"

28 A daw 'di'ri ngwugatani dukulalu ngwukwoyalu kündär ngwondaca ngwüjü ngwuje ci,

29 "Ilar aang engga diju denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrü nje! Aa'ti gwa ru gwanni Gwubrutaar yelena?"

30 A ngwüji ngwudi gündär 'tüdä aar gu ilada 'dünggüngün.

31 A gaji ge nggoo, a ngwoo'ra ngwüngün ji ndi päcälü nунnu ngweny. Aar ci, "Gwani doorta, iti gwooko."

32 A je be Yicu ci nu, "Nggwäti ngwony ngwüny ngwudi eny ngwa'ti ngwe lingidi yorto ye ngwaalinga."

33 Aa'ti ngwoo'ra ngwüngün otajidalu aar ari, "Gwuma tani diji dimine äpjä ngwony ngwere ngwudi enye?"

34 A Yicu ari, "Eny gwüny gwani ärrü buping gwudi Ngwaalu ngwuru Papa gwanni gwükäjäny, nyi medaji yiuru yüngün.

35 Ngaa lati 'ti aru, 'Giruny ga jalu ngwüwäyü kwo'rongo ga aar be une?' A be äny gwada je ci gätär manni ngwäyälü ngwalu aang ombaji ngwuruny! Ndi ari yona yima ojeme gaji gidi uni gegen gima ila.

36 A gwenene däänü didi uni dadi gwalli gu'ru güngün ngwuni yona gwani midi gwudi

gwur'taling. Nunnu gwanni gwükwüdi na gwanni gwunu aar jayanu 'dün.

³⁷ Yäti ngwäyänü yanni yaru nu, 'Gwe'te gwati kwoy a gwe'te gwati uni.'

³⁸ Äny gwükäjä je ndi aang uni yona ya'ta gu iyü dirbä dere, ngwüji ngwoko ngwiyü gu dirbä ngaa je be uni yidi dirbä degen."

³⁹ Lonyadu lidi Jamirang kündär nggoo aar änni 'dünggüngün gwani ngwuja'ri ngwudi daw ndoo ngwaru, "Denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrü nje."

⁴⁰ No anni ma ngwüji ngwudi Jamirang elaci, aar päcälü ndi ari aar le jalu, aar le jalu yomon rom ngeno.

⁴¹ A gwani ngwuja'ri ngwüngün, a ngwüji ngwonyadana änni 'dünggüngün.

⁴² Aar ci dayu, "Änyängä gwenene la'ti ba be ännä nunnu gwani ngwuja'ri ngwunga 'dogo, änyängä gwenene lima 'dingini yigo'ro ye yäri a nyängä lilingidi ndi ari gur nggee, 'didanu nginde gwuru gwanni gwuru Gilang gwudi ngwüji ngwudi didlä."

Yicu gwu'riya gijü nono gidi gur giru deleny

⁴³ Anni ma yomon ele aar ru rom (2) a Yicu 'di'ri ngwele Jälil.

⁴⁴ (Yicu gwaru gwerre nu dijir didi Ngwaalu dati 'ti ngwüji näjä ngwuja'ri ken güngün.)

⁴⁵ Anni ma Yicu obana Jälil, a Ngwüjälil ape aar gwä'ri. Anaku änggädär gu yi'ral 'dar yanni yärrüng je Üräjälim kaji ganni giju ge Yi'rinyinä yidi Dambdani. Ndi ari ngindenga liju gu 'to Giyi'rinyinä giyoo.

⁴⁶ A Yicu obani Kana Jälil mana, ngwaalu ngwanni ngwügwürling gu yaw aar ru di'rica. A ngwaalu ngwani Kaprnawum, giji gidi dinäd didi deleny gümä gu.

⁴⁷ Anni mung 'dingini ndi ari Yicu gwändi Yäwüdiyä gwuma ila Jälil, ngwü'di'ri ngwelaci ngwuci nu aar gwe ülli Kaprnawum nunnu ngwu'riya giju nono güngün ndi ari gümä gani yi'rany.

⁴⁸ A be Yicu ci, "Nga nga lati 'ti ämnä ngwuja'ri ma aang 'ti änggädi yi'remna yidi yiima na allalu ndir."

⁴⁹ A deleny ci, "Gwani doorta, üllädä gwänü nda giji güny ayi!"

⁵⁰ A Yicu ci nu, "İndi, giji gunga ga midi."

A gur ämnäci Yicung ngwuja'ri ngwüngün ngwü'di'ri ngwele.

⁵¹ Anni mung ji ndi ülli aar mbudi ngwinäd ngwe ngwüngün kay aar ondaci aar ci giji gima midi.

⁵² Anni mung utalu gaji ge ganni gu'rung ge nono, aar ci, "Gu'ru nono lungge gaji ge ge'te pu gilingen ligwurlu."

⁵³ A gu mbumbu lenge ndi ari gaji giru ganni gima ge Yicu ci ndi ari, "Giji gunga ga midi." No nginde na ngwüji ngwüngün gidrü 'dar aar gwe änni.

⁵⁴ Yiima yiru mana yomon rom (2) yanni yärrä je Yicu anni mung gatana Yäwüdiyäng ngwo'ra Jälil.

5

Ape yiima kibüng

¹ Anni ma ngwuja'ri medadi ngwee, a Yicu 'di'ri ngwallu kündär gani Üräjälīm giyi'rinyinä yidi Ngwüyäwüd.

² Ngenone Üräjälīm gito gito gilängir lati gu ngwangala 'tü, gibüng giju gani Bidajida Yibrüyängä gü'ridi yurdalu 'tudini.

³ Ngwüji ngwundru gu ngwonyadu ngwümä, ngwoko ngwürimü ngwäy na ngwoko ngwuru ngwumjo na ngwoko ngwuru ngwurga. Ngwati jalu aar dünicī yaw nunnu aar je lagajanu.*

⁵ Ngenone gur ge'te giju gu ganni gümä 'di ngwäti ngwüdläyü 'di tä'rıl na 'dübä (38).

⁶ Anni ma Yicu engga gindralu ngenone, ngwulenge ndi ari gümä ngwüdläyü ngwolanu ngwotacalu ngwuci, “Nga gwüminü ndi u'ri nono?”

⁷ A gur ci Yicung, “Gwani doorta, äny gwa'ti äti dijälü dere dannı dadiny dege'daji nunnu nyi ülli giyaanu, manari yaw yima lagananu ati aar nyi ngwüji dalmacani aar nyi gatanalu, aar ülli giyaanu gwerre gwerre.”

⁸ A Yicu ci, “Di'rü ang apani gilälälü gunga ang ele.”

⁹ No a gur u'ri nono ngwü'di'rälü ngwape gilälälü güngün ngwele. Gomon ganni gäpädi ge Yicu yiima, gomon giru ganni giru Kwo'ra tä'rıl.

¹⁰ No a ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ci guru nggoo gäpädäär yiima, “Gomon gidi gweneneng

---

* **5:3 5.3** Yitab yoko yati ari, Gomon ge'te gi'rr gidi (Ngwaalu) gati üllä ngwulagaji yaanu ma be ari ngwüji ngwuma engga yaw ma aar lagananu, aar be doglati ndi ülli a be diji dannı dadi madinani gwerre gwerre, ngwu'ri dümdı nono düngün

giru ganni giru Kwo'ra tä'r'il, yiru drü ndi ape g'ilälä gunga!"

¹¹ A je gur ci, "Gwanni gwäpädiny yiima gwuru gwuciny, "Di'rälü ang apani g'ilälälü gunga ang ele.' "

¹² Aar otacalu aar ci, "Yärü gwuru gwanni gwucanga apa g'ilälälü gunga ang ele?"

¹³ A be gur ganni gäpädi Yicu yiima, ga'ti l'ingidi ndi ari yärü gwuru gwanni gwäpädi yiima, ndi ari Yicu gwuma ari mi'rony ngwüjänü ngwonyadu ngwuju ngwele.

¹⁴ Kaji gi'ter a Yicu mbuji guru nggoo gäpäding yiima kobanu, ngwuci, "Nga nggwo gwuma u'ri nono, aa'ti ba be a gwa ärrü yi'ral yanni yiki, yaa a gwa o're ya je mbuji yanni yikana."

¹⁵ A gur 'di'ri ngwele ngwondaci Ngwüyäwüd ndi ari Yicu gwuru gwanni gwäpädi yiima.

Papa na Giji

¹⁶ No nunnu Yicu gwärrü yi'ral giyee gomon ganni giru Kwo'ra tä'r'il, a Ngwüyäwüd 'di'ri aar übinälü.

¹⁷ A je Yicu ci, "Papa gwüny nggwona gwapu yiiru gweneno na äny 'to nggwo gwapu yiiru."

¹⁸ Yiru giyee yanni yigäbici Ngwüyäwüd aar minäni ndi 'rinye. Gwati aar minü ndi 'rinye 'dogo nunnu gwuma kiyi gomonanu giru Kwo'ra tä'r'il, aar be ru ndi ari gwaru Ngwaalu ngwuru Papa gwüngün ngwübidiyi ligo'ranu lüngün Ngwaalu ngwe.

¹⁹ A je Yicu ci, "Äny gwenggaca je ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü, ndi ari Giji gati 'ti apu yiiralu yere giligor lüngün, nginde gati ape

yiiru yanni yänggädäng je ndi Papa gwüngün yärrüng je, a je be Giji ärrü 'to.

²⁰ Ndi ari Papa gwämnä Gijü ngwenggaci yi'ral 'dar yanni yating je ärrü. Nginde yäy genggacung yi'ral yanni yipana giyi'ral giyee ya je enggada yaji ya je allijalu ndir.

²¹ Ndi ari anaku ati gu Papa 'di'riyi ngwüjälü ngwayu ngwuje midiyi, yiru gu 'to Kiji güngün. Giji ga midiyi ngwüjü 'to ngwanni ngwüjädäng je ndi midiyi.

²² A mana ya'ti ani Papa gwuru gwanni gwadi obalu diji de a be nginde gwuma ätäädä Gijü yelenyalu 'dar

²³ nunnu a Giji näjini yelenya anaku näjinä gu Papa yelenya. Gwere gwanni gwuma 'ti näjä Gijü, gwa'ti gwa näji Papang, gwanni gwükäjä.”

'Di'ri giyi'ranyanu ndi midi

²⁴ A Yicu ari, “Nggwa je ondaci 'didanu, diji dannu da 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwube änni nginde gwanni gwükäjäny, gwa mbuji miding gwudi gwur'taling. A nginde gwa'ti ba be gwa aar gwe obalu. Nginde gwuma dambu yi'rany gwuma ele ndi midi.

²⁵ Äny gwondaca je 'didanu ndi ari gaji nggo gändi a nggee gima ila ganni gadi ge ngwüji ngwanni ngwayu 'dingini dula didi Giji gidi Ngwaalu a lanni li'dingina la midi.

²⁶ Ndi ari anaku ati gu Papa midiyi giligo'ro lüngün, nginde gwuma ätäädä 'to Gijü midiying giligo'ro lüngün.

²⁷ A giming ätäädä yelenya ndi obalu ngwüji ngwe ndi ari giru Giji gidi Dijü dümnä.”

²⁸ A je Yicu ci, “Aa'ti nga la dibi ngwuja'ri ngwee, gaji gadi ila ngindenga 'dar ngwumomanu layu la 'dingina dula düngün

²⁹ a la 'tüdä. Lanni lärrä yi'ral yanni yijaw la 'di'rälü la aar je ätäda miding na lanni lärrä yi'ral yanni yiki la 'di'rälü la aar le obalu giyi'rany.

³⁰ Äny gwa'ti gwärrä yi'ral yere guy ge güny, yatiny ye obalu 'dogo anaku 'dingini nje gu Ngwaalu na obalu gwüny gwüdünälü. Ndi ari äny gwa'ti minü ndi jada ligor lüny, nyi be minü ndi jada ngindeng gwanni gwükäjäny.”

Papa gwondaja Giji ge

³¹ A Yicu ari, “Adinari äny gwati ondajaji giligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti ngwadi äti ngwäyanü.

³² A be nggwo gwu'ter gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwani ligo'ro lüny nyi be ari ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyanü.”

³³ A je Yicu ci, “Nga nga lükäjä ngwüjü ndi Yuwana ngwuje ondaja ngwuja'ri gwanni ngwäti ngwäyanü.

³⁴ Ya'ti ani ndi ari äny gwämnä ondajing gwudi diji dümnä a be äny gwaru gu nunnu ngaa gilängidini.

³⁵ Yuwana anni inding, gwuru nono buri gwanni gwu'du ngwo'rralu, nga lima jayanu buri gwe gwüngün gaji gooko.”

³⁶ Ngwari, “A be ondaji gwani äny gwätiny gwanni gwupana gu'ru ndi ondaji gwudi Yuwana gwani äny. Ndi ari yi'ral yanni yükäcär

nje gu Papa ndi ärrï, yiru yanni yadi inggidi ndi ari Papa gwuru gwükäjiny.

³⁷ A Papa gwanni gwükäjiny nginde giligo'ro lüngün gwondaja ngwuja'ri ngwani äny. Nga nga gwa'ti aang 'dingina dula düngün gomongere a'tur ngaa 'ti änggädi ngwäyänü ndi ari gwuru 'taa.

³⁸ Yiru yanni yigäbica je ngaa la'ti ämnä 'dünggüngün gwanni gwükäjing, ngwuja'ri ngwüngün ngwa'ti giyigoranu yalu a'tur.

³⁹ Ngaa lati ombaji Yitabanu yanni yüllinä nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling. A be Yitab yanni yüllinä yinggidu ngwuja'ri ngwani äny

⁴⁰ ati a be 'donya ndi ila 'dünggüny nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling."

⁴¹ Ngwuje ci, "Äny gwa'ti minä ortadang ngwudi ngwüji

⁴² a be äny gwülingidä je. Äny gwülingidä je ndi ari ngaa la'ti äti ämning gwudi Ngwaalu giyigoranu yalu.

⁴³ Äny gwändi ngwüriny ngwe ngwudi Papa gwüny nyii be 'donya, ma be ari diji di'ter dima ila ngwüriny ngwe ngwudi ligo'ro lüngün ngaa be ämnäci.

⁴⁴ Awa ngaa be ämnäci Ngwaalinga manari ngaa lati ortajidi yigo'ro yalu ngaa 'ti be undu ngwäy ngaa määtä ortadang gwanni gwändi Ngwaalu 'dogo?"

⁴⁵ Ngwuje ci, "Aa'ti ngaa lari äny gwuru gwada je ü'ridä ngwuja'ri nono ndi Papa. Diji ndo danni

dada je ü'ridä ngwuja'ri nono Ngwaalu. Müjä gwuru gwanni nggwo gwügätädä gu ngwäyänü.

⁴⁶ Adinari ngaa la ämnäcä Müjäng, ngaa laadiny ämnäci. Ndi ari Müjä gwuru gwanni gwillu ngwuja'ri ngwani äny.

⁴⁷ A be anni aa'ti aang ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwullung je, a mine awa ngaa je be änni ngwanni ngwa je ngwe ci?"

6

Yicu gwiya ngwüjü ngwüü'ri tudini

(Mätä 14.13-21; Murkuj 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Anni ma gaji nggoo ele, a Yicu 'di'ri ngwü'rü yaanu yidi Jäliling (yati aar je ci 'to yaw yidi Täbiriyang.)

² A ngwüji ngwonyadu gwujani anaku ma aar gu enggada yi'remna yidi yiima yanni yärrung je ngwüji gwanni ngwümä.

³ A Yicu 'di'ri aar allu kenala ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar jalu ngenone.

⁴ Yomon yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani yidi Ngwüyäwüd aar ji gito.

⁵ A Yicu 'di'riyi ngwäy ngwengga ngwüjü ngwonyadu ngwelaca, ngwuci Bilipüjüng nu, "Ngwüji ngwee 'dar ngwadi ar je illijä yona ne aar je eny?"

⁶ Gwutalu no nunnu ngwädäji ngindeng. Ndi ari nginde gwülingidi yi'ral giligoranu lüngün nunnu gwadi ärrä ange.

⁷ A Bilipüj ci nu, "Ma ar ni ari a lima illa yona yidi ngwü'riny ngwudi yiiru ngwüüwäyü 'dübä,

ya'ti ya mbuti nunnu a diji agu ngwügätini ngwulemanu!"

⁸ A doo'ra düngün di'ter ngwoo'ranu, Andrawuj gwenggen gwudi Jamaan gwani Butruj ngwü'di'ri ngwari,

⁹ "Giji ge'te nggo ngene gäti yona 'tudini na ngwuum rom ngwani ngwooko. A be ngwa ar je ätäda yärüng ngwee ngwüji ngwee ngwonyadu?"

¹⁰ A je be Yicu ci, "Ge'tar ngwüjü aar jalu." Ngwaalu ngwo, ngwü'tüdi gu yanya yonyadu. No a ngwüji jalu, ngwur ngwuru ngwüü'ri tudini (5000).

¹¹ A Yicu ape yona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje be gegenaci ngwüjü ngwanni ngwujalu ati diji ape anaku mining gu. Ngwo're nggu ärrü ngwuuma mana ngwuje gegenaci.

¹² Anni ma aar eny 'di aar pe, a Yicu ci ngwo'ra ngwüngün, "Utar yonalu ngwuum ngwanu ngwanni ngwuma i'dälü ngwü'ri'tänü. Aa'ti ngwere ngwa geradalu."

¹³ No anni ma aar je gwä'räji gi'du aar je ape yi'ramanu 'di na rom ngwudi yon tudini yanni yima aar je eny 'di aar je gwä'ri.

¹⁴ Anni ma ngwüji enggada yiima yanni yima je Yicu ärrü, aar ari, "'Didanu dijir didi Ngwaalu diru ndee danni dadi ila gididlä."

¹⁵ A Yicu lenge ndi ari ngindenga liminü gwadi aar ruji deleny degen yiima ye, ngwü'di'ri ngwele ngwukwoyalu gwe'te pu kenala.

*Yicu gwändi giyaala
(Mätä 14.22-33; Murkuj 6.45-52)*

16 Anni ma ngwalu ru digera, a ngwoo'ra ngwudi Yicu 'di'ri aar üllä giyaw

17 aar äni gibalükänü aar ü'rü yaanu aar elada Kaprnawum. Gaji nggoo a ngwaalu ru dilu, a je 'tina Yicu bürnädi.

18 A dirun 'di'ra a dudu ji diki giyaanu ngwulagaji yaanu.

19 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu ruyi bälükä 'di ape bränü tä'rül (3) gwalla bränü tä'rül na gwü'ränü (3.5), aar enggada Yicung gwändi giyaala ngwelada bälükä nono a je yedeny eny.

20 A je be Yicu ci nu, “Äny gwuru ara je 'ti yedeny iti.”

21 Anni ma aar gatu yigoralu aar äniiji gibalükänü no aar mbuji ndi ari lima obani kimämü ngenone ngwaalu ngwanni ngwändädäär gu.

22 A bigänü nggwoo, anni ma ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwujalu dambal ngenone, aar engga ndi ari bälükä gwuru gwe'te pu 'dogo ngenone a gu 'ti Yicu janu aar be ruyi bälükä jücü.

23 A be ngwübälükä ila ngwu'ter ngwaalu ngwani Täbiriya aar dünü ngwaalu ngwanni ngwiya gu Yicu ngwüjü yona anni ma Deleny ci Ngwaalinga yäy 'tu.

Yicu gwuru eny gwudi midi

24 Anni ma ngwüji lenge ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün la'ti ngenone, aar 'di'ri aar äni ngwübälükänü aar ele ngwaalu ngwani Kaprnawum ndi minä Yicung.

25 Anni ma aar mbuji dambal ngenone aar ci, “Gwani doorta, nga gwuma ila jadu ngene?”

26 A je Yicu ci, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari nga nga la'tiny minä ndi ari nga nga länggädi yi'remna yidi yiima, aar be ru ndi ari ngaa liti yona nga je pe.

27 Aa'ti ngaa lapada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati 'digi'ri ngaa be apada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati midiyi miding gwudi gwur'taling gwanni gwadi aar je Giji gidi Dijä dümnä ätäda nginde gwe, gwuma gu Ngwaalu ngwuru Papa mi'ra dämi'ra.”

28 Aar be otacalu aar ci, “Änynängä ladi ärrä ange nunnu nyii ärrä bupi gwudi Ngwaalu?”

29 A je Yicu ci, “Yiiru yidi Ngwaalu yiru giyee, ndi änni 'dünggüngün gwanni gwükäjing.”

30 No aar ci, “Yiima yiru ange yanni yadi je ärrä 'di nje engga ara gu ännäci? Yiru ange yanni yada je ärrä?”

31 Ngwügüürnä ngwäri ngwiti män poor gitäny a yüllinä kitabanu ndi ari, 'Ngwüllücäär je yona kerala aar je eny.' ”

32 A je Yicu ci, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Müjä gwä'tüdi gwüllücä je yona kerala a be Papa gwüny ru gwanni gwätäda je gwenene yona yanni ru 'didanu yüllü kerala.

33 Ndi ari eny gwudi Ngwaalu ngwuru ngwani nginde gwanni gwüllü kerala ngwätäda ngwüjü miding.”

34 Aar ci, “Gwani doorta, 'tu'tu gomom gidi gweneng ätädi nje yona giyee.”

35 A Yicu ari, “Äny gwuru eny gwudi midi. Gwanni gwadi ila 'dünggüny gwa'ti gwa ngwamu enyanu na gwanni gwadi änni 'dünggüny gwa'ti gwa ngwäädä eny a'tur.

36 A be anaku ca je gu nunnu ngaa liminy engga ngaa 'tina be ännä 'dünggüny.

37 'Dar lanni lätädäär nje Papa la ila 'dünggüny a gwanni gwila 'dünggüny gwa'ti gwunyi linyeni.

38 Ndi ari äny gwüllü kerala gwa'ti üllädi ndi ärrü yiiru yidi ligo'ro lüny nyi be üllädä ndi ärrü yiiru yidi nginde gwanni gwükäjiny.

39 Na bupi gwudi nginde gwanni gwükäjiny gwuru nggwee ndi ari aa'ti gwunyi gäbici gwere gwa dudi gwanni gwuma aar nyi ätädä nje be 'di'riyälü komon nggä'di gidi m'rä.

40 Ndi ari bupi gwudi Papa gwuru ndi ari diji dere danni da ombaji Gijü nggu ännädä, da mbuji miding gwudi gwur'taling na diny 'di'riyälü komon nggä'di gidi m'rä.”

41 A Ngwüyäwüd 'di'ri aar äbingini giyenenanu ndi ari Yicu ondaja ndi ari, “Äny gwuru eny gwanni gwüllü kerala.”

42 Aar ari, “Yicu nggwee gwä'tüdi mine giji gidi Yüjib, gwanni gwülingidär gwe papang gwüngün na nanni gwüngüne? Awa gwenene ngwube ari, 'Nggwüllü kerala'?”

43 A je Yicu ci, “Ngaa 'ti äbinginü giyenenanu yalu!

44 Diji dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwüny gwanni gwükäjiny gwä'tüdi gwanni

gwüktädi 'dünggüny a diny 'dī'riyälü komon
nggä'di gidi mī'rä.

⁴⁵ Yullu je ngwījir ndi ari, 'La je Ngwaalu
enggaci ngindenga 'dar.' Diji dere danni da
'dengenaci Papang ngwulenge 'dünggüngün,
dila 'dünggüny.

⁴⁶ Diji dere da'ti danni dānggädi Ngwaalinga
ngwube ru gwe'te pu gwanni gwīndi Ng-
waalu. Gwuru 'dogo jücü gwanni gwānggädi
Ngwaalinga.

⁴⁷ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwanni
gwānni gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

⁴⁸ Äny gwuru eny gwudi midi.

⁴⁹ Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män poor
gītāny ngwuma be ayi.

⁵⁰ A be ngene eny nggwo gwanni gwüllü
kerala, ma diji eny da'ta be da ayi.

⁵¹ Äny gwuru eny gwanni gwumidu gwanni
gwüllü kerala. Manari diji dere dima eny
enying nggwee, da midi gwur'tal. Eny nggwe
gwani lingeno lüny lanni ladiny ge'te gwani midi
ngwudi ngwüji ngwudi didlä."

⁵² A Ngwüyäwüd garnatajidi gwulleny aar ari,
"Awa aar nje be ätäda lingeno lüngün aar eny?"

⁵³ A je be Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi
ari manari ngaa lima 'ti iti lingeno lidi Giji gidi
Diji dümnä, ngaa iyi yinä yüngün, midi gwa'ti
'danggalu.

⁵⁴ Gwere gwanni gwa eny lingeno lüny na
ngwiyi yinä yüny, gwa mbuji miding gwudi

gwur'taling, a gwunyi 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'ra.

⁵⁵ Ndi ari lingenö lüny liru eny gwanni gwuru 'didanu na yin yüny yiru iyï gwanni gwuru 'didanu.

⁵⁶ Gwere gwanni gwa eny lingenö lüny na ngwiyi yinä yüny gwa mätinälü 'dünggüny a nggwa ji 'dünggüngün.

⁵⁷ Anaku ukajäär nyi gu Papa gwanni gwumidu, a gwani Papa, äny nggwo gwumidu. No, gwanni gweny gilingeno lüny gwa mididi 'to gwani äny.

⁵⁸ Eny gwuru nggwee gwanni gwüllü kerala. Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män ngwuma ayi, a be gwanni gweny ndi eny nggwee gwa mididi gwur'tal."

⁵⁹ Ngwuja'ri ngwee ngwondaja je Yicu kaji ganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwämrä ngwalu ngwani Kaprnawum.

Ngwo'ra ngwudi Yicu ngwümimänü

⁶⁰ Anni ma ngwoo'ra ngwonyadu ngwudi Yicu 'dingini nggu ondaji no aar ari, "Ngwuja'ri ngwuru ange ngwee ngwojema gu no yärü gwanni ngwadi je änni?"

⁶¹ Anni ma Yicu lenge ndi ari ngwoo'ra ngwüngün ngwo ndi äbingini giyenenanu, ngwuje otacalu ngwuje ci, "Ngwuja'ri ngwee ngwuma gu obalo?"

⁶² Ma be ari ngaa lima engga Gijü gidi Diji dümnä gima 'di'ri ngwo're ngwaalu ngwanni ngwujung gu gwerre, ngaa la be ärri ange?

⁶³ Ligì'rim lidi Ngwaalu liru lanni lati apa mid-ing, a be lingenò la'ti äti gony gere. Ngwuja'ri ngwanni ngwondaca je ngwuru ligì'rim aar ru midi.

⁶⁴ Loko gilona 'danggalanu la'ti ämnä Ngwaalu." Ndi ari Yicu gwülingidi gu 'tu'tu gwerre ndi ari yärüngä lanni la'ti ämnäci na yärü gwadi gwe gwurlanu.

⁶⁵ Ngwo're ngwari, "Yiru giyee yanni yigäbìciny nga ja be ci diji dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwä'tüdi gwügäbìcä."

⁶⁶ 'Tu'tu kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwonyadu o're aar gatani aar 'ti ba be gwujana.

⁶⁷ A Yicu otaci ngwo'ralu ngwüngün ngwo ngwuru 'di na rom (12) ngwuje ci, "Ngaa lä'tüdi ladi o're 'to?"

⁶⁸ A Jamaan gwani Butruj ci, "La ang gatani nyii be ele ndi yärü gwani Deleny? Nga gwuru gwäti ngwuja'ri ngwudi midi gwudi gwur'taling.

⁶⁹ Änyängä lämnä na nyii lenge ndi ari nga gwuru gwanni Gwuju'ru gwudi Ngwaalu!"

⁷⁰ A be Yicu ari, "Äny gwä'tüdi gwuta janu liru 'di na romo (12)? A be gwe'te nggwo 'danggalanu gwuru dijego'rr."

⁷¹ (Ngingde gwäbängädi ndi Yäwüdä gwanni gwuru giji gidi Jamaan gwani Äjigäriyüti. Ngingde gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwoo ngwuru 'di na rom gwanni gwuma ji ngwugwurlanu ngingde gwe.)

7

A Yicu ele Yäwüdiyä

1 A be aji a Yicu 'di'ri ngwele ngwulandalu Jälil nunnu ngwü'tänü ngwaalu ngwani Yäwüdiyä ndi ari gwüminä Ngwüyäwüd gwadi aar 'rinye.

2 A be anni ma Yi'rinyinä yidi Gä'tä yidi Ngwüyäwüd ji gito,

3 a ngwenggen ci nu, “A gwa 'di'ri ang gatani ngwaalinga ngwee ang ele Yäwüdiyä nunnu a ngwoo'ra ngwunga engga yiima yanni yati je ärri.

4 Gwa'ti gwere gwati ape yiiru yu'rimi manari gwüminä a ngwüji enggada ngwulinginni. Anni ati ang ape yiima giyee, enggaca be ngwüju gididlä ligo'ro lunga.”

5 'Di ngwenggen ngwüngün 'to aar 'ti ämnä 'dünggüngün.

6 Yäy gu no a je be Yicu ci, “Gaji gwüny nggona ga'ti indä a be gaji galu giru.

7 Ngwüji ngwudi didlä ngwa'ta je ki ngwäy, nje be ke ngwäy nunnu äny gwondaja ndi ari yi'ral yegen yanni yati aar je ärri ya'ti jaw.

8 Ändär nga nga jücü giyi'rinyinä nggwa 'ti gwallu gwenene ndi ari gaji güny ga'tina indä.”

9 Anni mung ondaji ngwuja'ri ngwee, ngwube jalu Jälil.

10 Anni ma ngwenggen di'ri aar allu giyi'rinyinä, ngwü'di'ri gwodan ngwallu 'to ngwu'ti be 'täcä ligo'ralu lüngün ngwube änälü.

11 Ngenone giyi'rinyinä, a ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ji ndi minälü aar gwe otaci ngwüjälü aar ari, “Gur ganna ge nggoo?”

12 A gwe ngwüji badalu ngwuja'ri ngwonyadu ngwani nginde. A loko ari, “Nginde gwuru diji

dijaw.” A ngwoko ari, “Bäri, nginde gwati dudiyi ngwüjü.”

¹³ Aa'ti be diji dere ämnä ndi ondajalu nginde gwe ngwüji ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd.

A Yicu enggaci ngwüjü kobo

¹⁴ Anni ma ngwüji arra yi'rinyinä 'di aar übidi yomonanu, a Yicu allu ngwämrä kobo ngwuji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri.

¹⁵ A Ngwüyäwüd engga a je le ngwaalu elalu, aar abingi aar ari, “Awa ngwube lenge ndi ondaci ngwüjü gwa'ti aar äpädi ngwalu yuuli yidi yobo?”

¹⁶ A je Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwondaji nje ngwä'tüdi ngwüny, ngwindi 'düngüngün gwanni gwükäjäny.

¹⁷ Gwere gwanni gwüminä ndi ape buping gwudi Ngwaalu, gwa lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüny ngwindi Ngwaalu gwalla ngg-wondaja ligor le lüny.

¹⁸ Gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi ligor lüngün, gwati ondjaji ndi näji ligo'ro lüngün. A be gwanni gwäpijä ngindeng yiru yidi näji gwanni gwükäjä, gwuru gwanni gwuru 'didanu. Ya'ti gu yere yanni yiru yi'duru.

¹⁹ Müjä gwa'ta je ätädi yobo? A be gwere gwa'ti 'danggalanu gwanni gwümüti yobo. Ngaa larra ngaa be ari ngaa liny 'rinye?”

²⁰ Aar ci Yicung, “Nga gwürlälü ki'ranu, yärü gwuru gwanni gwüminä ndi aar ang 'rinye?”

²¹ A je Yicu ci, “Äny gwapu yiima ye'te pu, ara je be allijalu ndir 'dar.

22 Äny gwadi ari Müjä gwenggaca je ngwuja'ri ngwudi ü'ri'täni. Ngwuja'ri ngwee Müjä ngwä'tüdi gwapu je, (ngwuja'ri ngwudi ngwügüürnä ngwalu ngwuru), no ati aa be ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'r'il.

23 Ma be ari ngaa lati ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'r'il, nunnu aa'ti ngaa la kiyi yobo yanni yaru ye Müjä, nyi mine kijänü gwedang ndi ari äny gwu'riya dijü lingina ku komon ganni giru Kwo'ra tä'r'il?

24 Gäbicär ngwuja'ri ngwani obalu ngwüjü ngwe engga gwe gwudi ngwäy, übidärälü ngwüjü ngwe gay ge ganni gidünälü.”

Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya?

25 Yi'ral ye giyoo, a ngwüji ngwudi Üräjäliming ngwoko ondaji aar ari, “Gur nggee gä'tüdi manni ganni giminäär ndi aar 'rinnye?

26 Nggo pa gondaju ngwuja'ralu 'dar kibeny aa'ti be diji dere ädinä ndi otacalu. Ngweleny ngwege 'didanu ngwuma ämni ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya?

27 A be a lilingidi ndi ari manari gwanni Gwubrutaar yelenya gwuma ila, gwere gwa'ti gwa gu lenge ndi ari gwindi ne gwe. A be gwulingidar ndi ari gwudi neng gwuru.”

28 A je be Yicu ca dula gwujuna ndi enggaci ngwüjü ngwämrä kobo ngwari, “Yäy ngaa lilingidiny ngaa lenge ndi ari äny gwindi ne gwe! Äny gwa'ti indä ngene giligor lüny, a be gwanni gwükajiny, nginde gwuru gwanni gwuru 'didanu gwa'ti aang lingidi.

29 A be äny gwülingidiny ndi ari äny gwü'tüdi 'dünggüngün a nginde gwuru gwükäjiny."

30 Ngwuja'ri ngwee, a Ngwüyäwüd ngwoko minä ndi aar gu mätädä, aa'ti be gwere ädinä ndi määtä ndi ari gaji gwüngün ga'tina indi.

31 A ngwüji ngwonyadu ämni 'dünggüngün aar ondaji aar ari, "Ma ji manari gwanni Gwubrutar yelenya gwuma ila, ii gwa ape yi'remna yidi yiima yonyadana kur nggee?"

32 A Ngwübärriji 'dingini ngwuja'ri ngwondaja je ngwüji ngwani Yicu. A be ngwur'dal gwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärriji ükäjä ngwangida ngwegen ngwudi gobo nunnu aar määtä Yicung.

33 A je Yicu ci, "A ladi jalu gwooko 'dogo nga je be gatani nyi o're nyi o'raci ngindeng gwanni gwükäjiny.

34 Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu gwanni ngwadi nyi gu ji."

35 A ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd otajidalu ndi ari, "Nginde gwaru gwadi ene 'di gwa'ti gwa ar mbuji? Nginde gwadi 'di'ri ngwele giyen yidi Ngwügirig yanni giyo yibadu gu ngwüjalü ngwege ngwenggaca Ngwügirigo?

36 Yiru ange yarung ye anni arung, 'Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji' na 'Ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu gwanni ngwadi nyi gu ji'?"

Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca

37 Gomom gidi badi gidi yi'rinyinä, gomom gati aar ge'te ngwujayani, a Yicu 'di'ri ngwüdünälä

ngwabingi dula ngwari, “Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca ngwiyi.

³⁸ Gwanni gwa änni 'dünggüny anaku aru gu gitab ndi ari, gwa gu ngwäy ngwudi yaw yanni yimidu irälü.”

³⁹ Yicu gwondijaja ngwaalu ngwudi Ligir'rim lanni Liju'ru lanni ladi ji ngwüjänü gwanni ngwa änni 'dünggüngün. Kaji nggoo, Ligir'rim la'ti gu na indä ndi ari gaji nggoo, Yicu gwa'ti gu na näjinä.

⁴⁰ A be anni ma gu ngwüji gwanni ngwaju ngeno 'dingini ngwuja'ri ngwee, a ngwoko ari nu, “Didanu gur nggee giru dijir.”

⁴¹ A ngwoko ari, “Nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.”

A be ngwoko utalu aar ari, “Awa a be gwanni Gwubrutar yelenya 'tädä Jälil?”

⁴² Gitab ga'ti aru nu, gwanni Gwubrutar yelenya gwadi ila gilängir lidi Däwüd kündär gani Bidilam ganni giju Däwüd gwerre?”

⁴³ No a ngwüji ü'ridinänü ngwuja'ri ngwani Yicu.

A ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd 'donya ndi ännä ndi Yicu

⁴⁴ A ngwoko mini ndi määtä, aa'ti be gwere ädinä ndi allija gyno.

⁴⁵ Gwodanalü a ngwangida ngwudi gobo gwanni ngwükajäär je o'raci ngwur'dala gwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji aar je otacalu ndi ari, “Gwuma arra ma aang 'ti mäti ngaa gwe ila?”

⁴⁶ Aar je ondaci ndi ari, “Gwere gwa'ti nyii änggädi a'tur gwondaja gyno gur nggee.”

47 A güündä ape Ngwübärriji aar je gwä'räcänü, “Gwuma je dudiyi 'to?

48 Ngaa länggädi yärüngälü ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji gwämnäcä ngindeng?

49 Bärī gwa'ti! A be ngwüji gi'du ngwee 'dar ngwa'ti līngidī yobo ye yorto ngwaalinga ngwü'tājäär je gu ngwünyü.”

50 A be gur gani Nikidīmüj giru deleny ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji ganni gelaca Yicung gomom ge'te gwerre.

51 Ngwü'di'ri ngwutalu ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwudi yobo yege yidi Ngwaalu yati obalu diji de gwerre gwerre da'ti aar otacalu yi'ral ye yanni yärrüng je?”

52 Aar ci, “Nga 'to gwuru gwudi Jälilingo? Utalu mama nga lenge ndi ari dijir da'ti di'tüdi Jälil.”*

53 [Aar be 'di'ri'ti aar badi a diji o're 'dunu gwüngün.

8

Daw dimätäär je dur de

1 A be Yicu 'di'ri ngwele ngwallu Gidotr gidi Ngwüminiti.

2 Anni ma ngwaalu u'ri ngwukwodalü ngwo'ra ngwämrä kobo a ngwüji ngwonyadu o'rada nono, ngwujalu nding je enggaci.

3 A Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo apana dayu de'te laru dimätäär ndi mi'ri

---

7:51 7.51 Täjiniyä 1.16 * 7:52 7.52 Ngwuja'ri ngwee ngwudi Yuwana 7.53—8.11, ngwa'ti giyitabanu yanni yirana yu'rin.

ngwäyänü aar ila aar dünäjälä gidiliganu ngwüji.

⁴ Aar ci Yicung, “Gwani Doorta, daw ndee ðimätinä ndi mi'ri ngwäyänü.

⁵ Müjä gwondaja ngwuja'ri kitabanu gidi Yobo gwaru nu, daw dannu diru gu no, aar aci yo'rr ye 'di ngwayi. A be nga gwaraa gweneno?”

⁶ Ngindenga lutalu no, nunnu aar mbojaji ngwuja'ri nono ngwere ngwanni ngwadi je gäbici aar gu määtäädä.

A be Yicu üllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁷ Anni ma aar ji ndi o're'taci aar otacalu gwur'tal, ngwü'di'rädälä ngwuje ci, “Diji dannu da'ti äti yi'ral nono yere yanni yiki, gäbicär ngwape go'rra gwerre gwerre ngwaw.”

⁸ Ngwo're ngwüllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁹ Anni ma gu ngwüji 'dingini no, aar 'tü ngwere ngwere ngwanni ngwupana aar 'tü gwerre gwerre 'di aar gatani Yicungalu daw de jücü didünädälä.

¹⁰ A Yicu 'di'rädälä ngwotacalu ngwuci, “Gwani daw ngwüji ngwuma ene, gwere gwa'ti gwuma gwe obalo?”

¹¹ A daw ari, “Bäri gwere gwa'ti gwani Doorta.”

A be Yicu ci, “A mine äny 'to nggwa'ti gwa gwe obalu. İndi be gwenene aa'ti be ya je ärrü yunga yanni yiki mana.”]

Äny gwuru buri gwudi didlä

12 Anni ma Yicu ondaci ngwüjü mana ngwuje ci, “Äny gwuru buri gwudi didlä, gwanni gwuny gwujani gwa'ti gwele gidirimänü, a be gwäti buri gwudi midi.”

13 A Ngwübärriji iyanu aar ci, “Nga gwenene gwuruca ligo'ro lunga. Ngwuja'ri ngwunga ngwa'ti äti ngwäyänü.”

14 A je Yicu ci, “Minyi na ondaji ngwuja'ri ngwudi ligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny gwäti ngwäyänü äny gwülingidi ligo'ro lüny ndi ari äny gwändi ne gwe a nggwadi elada ne gwe. A be ngaa la'ti lingidi ndi ari äny gwändi ne gwe a nggwadi elada ne gwe.

15 Ngaa lati obalu ngwuja'ri ngwe ngwüji liru ngwüji ngwümnä. A be äny gwa'ti übidälü diji de ngwuja'ri ngwere.

16 A be manari äny gwuma obalu diji de ngwaalu ngwere, yäti ngwäyänü ndi ari äny gwä'tüdi gwe'te pu. Änyängä lidünü Papa gwe gwanni gwükäjiny.

17 Yüllinä kitabanu gidi yobo yalu ndi ari ngwuja'ri ngwudi ngwüji rom (2) gwäti ngwäyänü.

18 Äny gwuru gwondaja ngwuja'ri giligo'ro lüny, na Papa gwüny gwanni gwükäjiny gwuru gwanni gwadiny ruci ngwuja'ri ngwüny.”

19 Aar be otacalu aar ci, “Papa gwunga gwanna gwe?”

A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Nga nga la'tiny lingidi ngaa 'ti lingidi Papang gwüny. Adinari nyii lenge, ngaa ladi lenge Papang gwüny 'to.”

20 Yicu gwondaju ngwuja'ri ngwee, gaji ganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwämrä kobo gito gito ngwaalu ngwanni ngwati aar gu ge'te ngwonyalu ngwudi gatalu. Aa'ti diji dere alliju guy nono nding määtä, ndi ari gaji güngün ga'tina indä.

Yiru ange ya ji ma ämnä Ngwaalu erne

21 O're a je Yicu ondaci ngwari, “Äny gwa je gatani nggwele a ngaa liny minä ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, ngwaalu ngwanni ngwunyi gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila.”

22 A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyawüd aar utalu ndi ari, “Gwadi 'rinye ligo'ro lüngüne? Yiru yigäbicä ngwube ari, 'Ngwaalu ngwunyi gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila'?”

23 Ngwube o're gwondaji ngwuje ci, “Ngaa liru lidi diyängälü. Äny gwuru gwudi gerala. Ngaa liru lidi didlä ndee. A be äny gwä'tüdi gwudi didlä ndee.

24 Äny gwondaca je ndi ari ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, manari ngaa lima 'ti ämnä ndi ari äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru, ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki.”*

25 Aar otacalu aar ci, “Ngaa gwani yärü?”

A je Yicu ci, “Yiru yanni yondaca je ye 'dar 'tu'tu gwerre.

26 Yäti nje yonyadu yada je ye obalu yigo'ro yalu. A be gwanni gwükäjäny gwuru 'didanu

---

* **8:24** 8.24 Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni gwondaca je Ngwaalu Müjäng kitabanu gidi Gwuruj 3.14.

a yanni yi'dingini nje 'dünggüngün, yiru yanni yondaci nje ngwüjü ngwudi didlä."

²⁷ Aar 'ti be lüngidi ngwuja'ri ngwüngün ndi ari nginde gwondijaja ndi Papa gwüngün.

²⁸ No a je Yicu ci, "Ma ji ma ang alliji Gijü gidi Dijü dümnä kü'rälä ma aang 'rinye, ngaa la be lenge ndi ari äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru a ngaa la lenge ndi ari yere ya'ti yati nje ärrü ligo'ro le lüny yanni yati nje ondaji yiru yanni yenggacaar nje Papa.

²⁹ Nginde gwanni gwükäjäny nggwo gwüjiiny gwe, nginde gwa'tiny gatanalu jücü, ndi ari yati nje ärrü yomon 'dar yanni yati jadanu."

A Yicu gwä'dä ngwinädälü giyinäd

³⁰ Anni ma Yicu ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwee a ngwüji ngwonyadu änni 'dünggüngün.

³¹ Ngwuci Ngwüyäwüd ngwanni ngwuma änni 'dügüngün, "Manari ngaa lima mätinälü ngwuja'ri ngwee ngwüny, ngaa la ru ngwoo'ra ngwüny ngwanni ngwuru 'didanu.

³² Ngaa la lenge ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu na ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu, ngwa je gwä'dälü giyinäd."

³³ Aar ci, "Änyängä liru yiji yidi Äbräyim, gomom gere änyängä lä'tüdi ngwinäd ngwudi dijü dere. Awa nga be ari nyii gwä'dänälü?"

³⁴ A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwanni gwati ärrü yi'ral yanni yiki gwuru dinäd didi yi'ral yanni yiki."

³⁵ Dinäd dati 'ti rüdi didi ngwu'dun pupud, a be giiji ru gati ru gidi ngwu'dun pupud.

³⁶ No manari Giji gima je gä'dälü, ngaa la gä'dänälü 'didanu.

³⁷ Äny gwülingidi ndi ari ngaa liru yiji yidi Äbräyim a be ngaa gilo liju mama ndi nyi 'rinye. Ndi ari ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti mbuja ngwaalinga giyigoranu nunnu ara je gu üllänü.

³⁸ Äny gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwänggädi nje ndi Papa ngaa be ärrü yi'ral yanni yi'dingina je ndi papa gwalu.

³⁹ Aar ari, "Äbräyim gwuru papa gwäri."

A je Yicu ci, "Adinari a Äbräyim ru papa gwalu, ngaa laadi ärrü yi'ral yidi Äbräyim.

⁴⁰ A be ngaa liminä ndiny 'rinye äny gwuru gwanni gwondaca je ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingini nje Ngwaalu ngwanni ngwuru 'didanu, yi'ral giyee ya'ti je Äbräyim ärrü.

⁴¹ Ngaa lärrü yi'ral yidi papa gwalu yanni yating je ärrü."

A Ngwüyäwüd pini nono aar ari, "Änyängä lä'tüdi yiji yidi yijin yapaar jalu mbüny, änyängä läti Papang gwe'te pu gwuru Ngwaalu."

⁴² A je Yicu ci, "Adinari a Ngwaalu ru Papa gwalu, ngaa laadi nyi änni, ndi ari äny gwindi Ngwaalu a gwenene äny nggwo ngene. Äny gwa'ti indi ligo'ro le lüny, a be nginde ru gwükäjiny.

⁴³ Ngwuja'ri ngwüny ngwarra ma aar 'ti linginna ngwäyänü 'danggalu? Ndi ari ngaa la'ti burna ndi 'dingini ngwuja'ri ngwüny.

⁴⁴ Ngaa liru yiji yidi papa gwalu gwuru di-jego'rr, yiru yanni yigäbica je ngaa gwuji ndi

ärrī yi'ral yidi papa gwalu yanni yati jadanu. Nginde gwuru gwanni gwu'rinyidu 'tu'tu gwerre. Nginde gwa'ti mätinälü ngwuja'ri ngwere ngwanni gwuru 'didanu. Ndi ari yanni yiru 'didanu ya'ti 'dünggüngün. Gwati ü'rü yi'duru, gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi drü düngün ndi ari nginde gwuru di'duru, gwuru papa gwudi ngwu'duru.

45 A be nunnu äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü ngaa 'ti be ämnä 'dünggüny.

46 Yärü gwanni gwadiny enggaci yi'ral yere yanni yiki yärrī nje? Ma be ari äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü ngaa be arra ma aang 'donya ndi ämni 'dünggüny?

47 Dijī didi Ngwaalu dati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a be ngaa lä'tüdi lidi Ngwaalu, no yiru yata je gäbici ngaa 'ti be 'dingina ngwuja'ri."

48 A be Ngwüyäwüd ci, "Ngwuja'ri ngwäri ngwa'ti mene äti ngwäyänü minyii ari nga gwuru Dijamir a gwätinä di'rillä nono?"

49 A je Yicu ci, "Äny gwa'ti ätinä di'rillä nono a be äny gwünäjä Papang gwüny nyii be ärrälü nyidang.

50 Äny gwa'ti minä ndi näji ligo'ro lüny. A be nggwo gwanni gwatiny minijī näji na gwuru gwanni gwati pī yelenya.

51 'Didanu nggwa je ci gwanni gwa 'dingini ngwuja'ri ngwüny gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur."

⁵² Ngwuja'ri ngwe ngwee, a Ngwüyäwüd on-daji dulala, “Änyängä lima lenge gwenene ndi ari nga gwätinä di'rillä nono. Äbräyim na ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi nga be ari gwanni gwa ang 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur.

⁵³ Nga gwupana ndi papa gwäri gwani Äbräyim? Gwanni gwuma ayi, na ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi a be nga gwucu ligo'ro lunga yärü?”

⁵⁴ A je Yicu ci, “Manari äny gwati näji ligo'ro lüny, näji gwüny gwa 'tur. A be Papa gwüny gwuru gwanni gwara gwe gwuru Ngwaalu ngwalu, gwuru gwanni gwatiny näji.

⁵⁵ Gwa'ti aang lingidi a be äny gwuru gwülingidi. Manari äny gwuma je ci gwatiny lingidi, nggwa ru di'duru nono ngang je. A be gwülingidiny äny gwa'dengenaciny ngwuja'ri ngwüngün.

⁵⁶ Papa gwalu gwani Äbräyim gwüjädä ngwuge'taji ndi engga gomön güny ngwengga ngwujayanu.”

⁵⁷ A Ngwüyäwüd ci, “Nga gwa'tina obana ngwüdläyü 'di tudini (50) nga be engga Äbräyiming awa!”

⁵⁸ A je Yicu ci, “Di'didanu nggwa je ondaci ndi ari gwerre gwerre ndi aar linge Äbräyiming, äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru.”

⁵⁹ A je ngwuja'ri ngwee gäbici aar uti yo'rralu aar minä ndi aci, a je be Yicu ändälü ngwütüdü kobo ngwele.

9

A Yicu u'riyi guru nono gilinginā girimū ngwäy

¹ Anni ma Yicu ji ndi ele kayalu ngwengga guru girimū ngwäy 'tu'tu lingining gu.

² A be ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci nu, “Doorta, yärü gwanni gwapu yi'ral yanni yiki, gur nggee gwalla ngwüji ngwanni ngwülingiti 'di ngwülinginā girimū ngwäy?”

³ A je be Yicu ci nu, “Nginde gwä'tüdi na ngwüji ngwä'tüdi ngwanni ngwülingiti ngwuki, a be gilinginā gu no nunnu a gu yiiru yidi Ngwaalu inggidini 'dünggüngün.

⁴ Anni jina lingen, yädi gu ndi ar äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwükäjäny. Dilung ndo dindi da'ti da de diji dere burni ndi ape yiiru.

⁵ Anni jiny gididlä, äny gwuru buri gwudi didlä.”

⁶ Anni mung gu ari nu, ngwugwonyalu gidiyängälü, ngwur'tol gilü yonyo ye ngwape ngwumaji guru ngwäy.

⁷ Ngwube ci nu, “Indi ang una ngwäyänü kibüng gidi Jalum.” (Ngwuja'ri ngwee gwani gwükäjäär Yibriyängä). No a gur ele ngwuni ngwäyänü no ngwo'ra 'dunu gombajidalu.

⁸ Ngwüji ngwanni ngwujacidaar le a lanni gwülingidär gwerre gwati geraci ngwüjü guy aar utalu, “Gur nggee gä'tüdi mene ge'te ge'te ganni gati jalu ngwugeraci ngwüjü guye?”

⁹ A loko ari nginde gwuru.

A loko ari, “Bäri, nginde gwä'tüdi gwo'ranning 'dogo.”

A je be gur ci nu, “Äny gwuru.”

10 Aar be otacalu aar ci, “A mine a gwuma u'ri ngwäy awa?”

11 Ngwuje be ci nu, “Gur gicaar Yicu gir'tülidi gilum aar nyi maji ngwäy. Aar nyi ci indii kibung gidi Jalum ang uni ngwäyanü. No nyi ele nyi una ngwäyanü äny gwuma be u'ri ngwäy.”

12 Aar be ci nu, “Gur ganna ge nggee?”

Ngwuje ci, “Ndä be.”

13 Aar ape guru nggoo girümü ngwäy gwerre aar ge ele Ngwübärriji.

14 Gomon ganni gir'tülidi ge Yicu gilum ngwu'riyi guru ngwäy, giru ganni giru Kwo'ra tä'räl.

15 Yäy gu no a Ngwübärriji otacalu 'to ndi ari gwu'ru ngwäy awa. A je gur ci nu, “Gwumajiny gilum ngwäy, anni minyi uni ngwäyanü nyi u'ri ngwäy.”

16 A Ngwübärriji ngwoko ari, “Gur nggee ga'ti indii Ngwaalu ndi ari ga'ti mäti yobo yidi gomom Kwo'ra tä'räl.”

A be loko ari nu, “A mine awa a be diiji dannii diki ärrii yi'remna yidi yiima nono giyee?” No, aar ü'rädinänü gwani ngwuja'ri ngwee.

17 Gwodanalum aar gwurladam guru nono nggoo girümü ngwäy gwerre mana aar ci nu, “Nga gwaraa gwani nginde? Ndi ari ngwäy ngwungam ngwuru ngwannii ngwu'riyaar je nono.”

A je gur ci nu, “Nginde gwuru diijir.”

18 Aa'tina Ngwüyäwüd ämnäcä ndi ari nginde gwürümü ngwäy gwerre gwuma be u'ri nono 'di aar ükäjidi ngwüji ngwüngün.

19 Aar je otacalu, “Giji galu giru nggee? Giru nggee ganni gara ge gilinginā girimū ngwāy? Gima mine u'ri ngwāy awa gweneno?”

20 A ngwūji ngwūngūn ari, “Änyängä lilingidi ndi ari giji gari giru, na ndi ari nginde gilinginā girimū ngwāy.

21 A be awa ndi ari gima u'ri ngwāy, na ndi ari yärü gwuru gwanni gwu'riya ngwāy, ya'ti je lingidi. Otacalaru, nginde gwupa be gwondaji ligo'ro le lūngūn.”

22 Ngwūji ngwūngūn ngwaru gu no ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny ngwudi Ngwüyāwūd. Ndi ari ngweleny ngwudi Ngwüyāwūd ngwuge'ta ndi ari ma aar mbuji diju dere dannidadi ondajalu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, da aar linyinyi ngwämra ngwegen.

23 Yiru giyee yanni yigäbica ngwūji ngwūngūn aar be ari, “Otaralaru. Nginde gwupa be.”

24 O're aar urnida guru nggoo girimū ngwāy gwerre aar ci nu, “Näjä Ngwaalinga. Änyängä lilingidi ndi ari gur nggee giru diji diki.”

25 Ngwuje ci nu, “Mung ke ngwu'ti ki, ya'ti nje lingidi. Yi'ral ye'te pu yilingidi nje. Äny gwuju gwürimū ngwāy a be gweneno äny gwombajidalu!”

26 Aar be otacalu mana aar ci nu, “Yiru ange yanni yärrijära je? Gwu'riyanga ngwāy awa?”

27 Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci nu, “Nggwondaca je ngaa 'ti ämnä ndi 'dingini, a mine arra ma aang minä ndi 'dingini mana? Ngaa liminä 'to ndi ru ngwoo'ra ngwūngüne?”

28 Aar määtä aar lo aar ci, “Nga gwuru gwanni gwuru doo'ra düngün! Änyängä liru ngwoo'ra ngwudi Müjä!

29 Nyii lilingidi ndi ari Müjä gwondaca Ngwaalu, a be gur nggee, ga'ti nyii ge lilingidi ngwaalinga ndi ari nginde gwindi ne.”

30 A je gur ci nu, “Ngwuja'ri ngwuru ange ngwuru gu no gwenene! Giminy mine u'riyi ngwäy ngaa be ari ga'ta ge lidingi ngwaalinga ngwinding gu awa.

31 A lilingidi ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti 'dengenaca ngwüjü gwanni ngwuki, ngwati 'dengenaci ngwüjü gwanni gwati denya Ngwaalinga aar ape drü düngün.

32 Dijü dere da'ti a'tur 'dinginar de ndi ari du'riya dijü nono dilinginä dirimü ngwäy.

33 Adinari gur nggee ga'ti indü Ngwaalu, ga'ti gaadi ärrü yi'ral yere.”

34 A je yi'ral giyee gäbici aar ci nu, “Nga gwülinginä gwuki, a be ädini ndi ari a gwunje enggace?” Aar määtä aar linynya aar 'tüyä poor.

35 A Yicu 'dingini ndi ari gima aar linynyi gima aar 'tüyü poor. Anni mung mbuji ngwuci nu, “Nga gwämnä Kiji gidi Dijü dümnä?”

36 A be gur ci nu, “Yärü gwani doorta, enggaciny nunnu nyi gwe ämni.”

37 A be Yicu ci nu, “Gwanni gwänggädängä gweno, 'didanu gwuru nggwee gwondaja gwe.”

38 Ngwube ci nu, “Äny gwämnä gwani Deleny.” Ngwukwucalu yirku ye.

³⁹ A be Yicu ari nu, “Äny gwändädi ndi ape yelenya gididlä ndee nunnu gwanni gwürimü ngwäy ngwombajidalu, a lanni lombajidalu aar rimi ngwäy.”

⁴⁰ A Ngwübärriji ngwoko ngwanni ngwujaar ngwe aar 'dingini ngwari ngwuja'ri ngwee, aar otacalu aar ci nu, “Ngwuru ange! Änyängä lirimü ngwäy 'to?”

⁴¹ A je be Yicu ci nu, “Adinari ngaa rimi ngwäy, a la'ti laadi äti keng nono gwere. A be anni arangaa gweneno ngaa lombajidalu, ke gwalu nggwo na gwujalu.”

10

Yicu gwuru Doo'ra Dijaw

¹ O're a Yicu ari, “Nggwa je ondaci 'didanu, diji danni dati 'ti ändi gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, ngwube 'di'rälä gidilganyala, diru du'ram dindädi ndi obe.

² A be diji danni dati äni gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, diru danni diru doo'ra didi ngwangal.

³ Dati dangida gilängir igitacälü a ngwangal 'dingini yal yüngün. A ngwuje urnidi gwüriny ngwe ngwegen ngwuje iginija ngwuje 'tüyä poor.

⁴ Mung je 'tüyä ngwüngün 'dar, ngwuje iginiji a ngwangal gwujani, ndi ari nunnu ngwülingidi yal yüngün.

⁵ A be ngwa'ti ngwa gwujani dirnü da'ti aar lingidi. 'Didanu ngwati abri yal yidi ngwülnü ndi ari ya'ti aar je lilingidi.”

⁶ Yicu gwümi'ricä ngwüjü ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwee, aa'ti be ngwüji lingidi ndi ari Yicu gwondijaja kang.

⁷ Yäy gu no a je be Yicu ci mana nu, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari äny gwuru längir lidi ngwangel.

⁸ 'Dar lanni limadinana gwerre 'dünggüny liru ngwu'ram aar elada ndi obe a je 'ti be ngwangel 'dengenaca.

⁹ Äny gwuru längir, diji danni dadi äni äny gwe, da g'ilängidini. A da äni gidrü da 'tüdä poor da mbuji daama.

¹⁰ Du'ram dati elada 'dogo, ndi eny yu'rimi, ngwu'rinyidi, ngwugerajalu, a be äny gwindi nunnu aar mbuji miding na aar mbuji gwanni gwujayana.”

¹¹ A Yicu ari, “Äny gwuru Doo'ra danni Dijaw, a doo'ra danni dijaw dati dudiyi ligo'ro lüngün gwani ngwangel ngwüngün.

¹² Gwanni gwati iye a ngwangel ngwüngün ngwä'tüdi, gwä'tüdi nono doo'ra didi ngwangel no mung engga dimüda ndi ila ngwugatani ngwangala mbüny ngwabri a dimüd obe ngwangel ngwe ngwuje bädiyi ki'du.

¹³ Gwanni gwati iye gwati abri ngwugatani ngwangala ndi ari nginde gwiya 'dogo, gwa'ti gi'tija ngwangala ligor.”

¹⁴ A Yicu ari, “A be äny gwuru doo'ra danni dijaw, nyi lenge ngwangala ngwüny, aar nyi ngwangel ngwüny lenge.

¹⁵ Anaku lingidäär nyi gu Papa na nyi lenge Papang, äny gwadi dudiyi ligo'ro lüny lani ü'ra

ngwangalalu ngwüny.

¹⁶ Äny nggwo 'to gwäti ngwangala ngwu'ter ngwanni ngwa'ti gidilaganyanu ndee ngwadi nje gu apada 'to. Nunnu 'to aar 'dingini yal yüny a nunnu aar ji ki'donga ge'te pu a doo'ra ru de'te pu.

¹⁷ Yanni yati gäbici Papa gwüny aar nyi be änni, yiru ndi ari äny gwududiya ligo'ralu lüny nunnu nyi gwä'ri mana.

¹⁸ Gwere gwa'ti gwuny apada ligo'ro lüny a be lidudiyiny ligor le lüny, äny gwäti yiima ndi nyi dudiyi a nyi äti yiima ndi nyi gwä'räji. Ngwuja'ri ngwee ngwape nje ndi Papa gwüny."

¹⁹ A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyäwüd o're aar ü'ridinänü mana.

²⁰ A lonyadu ari nu, "Nginde gwätinä di'rillä nono dati gäbici ngwondijajalu mbüny. Gwadi aang geraci ngwäni gwedang?"

²¹ A be loko ari nu, "Ngwuja'ri ngwee ngwä'tüdi ngwudi diji dätinä di'rillä nono. Diji dannu dätinä di'rillä nono dätü yiima ndi u'riyi diju nono dannu dirimü ngwäye?"

A Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya

²² A gaji ila gidi Yi'rinyinä yidi Ga'ru gobo Üräjälim. Digo de diru

²³ a Yicu ji kobanu, ngwuji ndi ele kurdanu gidi Jiliman.

²⁴ A Ngwüyäwüd o'rada nono aar ci nu, "A gwadi nje ji ndi gäbici nyii 'ti lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga 'di a jadu ru? Manari nga gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya, ondaci njalu kirtün."

²⁵ A je be Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, "Nggwuca je gu ngaa 'ti be ämnä. Yiima yanni yati nje ärrü ngwüriny ngwe ngwudi Papa gwüny, ya ondaji gwani äny.

²⁶ A be ngaa la'ti ämnä, ndi ari ngaa lä'tüdi ngwangal ngwüny.

²⁷ Ngwangal ngwüny ngwati 'dingini yal yüny. Nje lenge, aar nyi gwujani.

²⁸ Nje ätäda miding gwudi gwur'taling, a ngwa'ti ngwa bali a'tur. A gwere gwa'ti ngwa aar nje apada kuyanu güny.

²⁹ Papa gwüny gwanni gwätädi nje, gwupana 'dar, gwa'ti gwere gwanni ngwung je apada Papang gwüny kuyanu güngün.

³⁰ Änyängä Papa gwe liru le'te pu."

A Ngwüyäwüd minä ndi 'rinye Yicung

³¹ O're a Ngwüyäwüd uti yo'rralu gwadi aar aci.

³² A je be Yicu ci nu, "Nggwenggaca je yiima yonyadu yijaw yidi Papa gwüny yändi ne ye'te ye'te yanni yadiny gu acijaji?"

³³ A be Ngwüyäwüd ci, "Nyängä lä'tüdi lading acijaji giyiima yere giyee, a be nunnu nga gwaru ngwulem ndi ari nga gwuru diji dümnä nga be ci ligo'ro lunga nga gwuru Ngwaalu."

³⁴ A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci nu, "Ya'ti üllinä kitabanu galu gidi yobo ndi ari, 'Nggwuma je ci ngaa liru ngwaalo'?"

³⁵ Ma be ari licaar je 'ngwaalu' lanni lätädäär je ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu a no gitab ga'ti ga kini.

³⁶ A mene gwanni gwäbrü Ngwaalu ngwuge'taji 'ter ngwuru gwüngün nунnu ngwükäjä gididlä gwadi ar be ci yärü? Ngaa larra nyi be üpäci ngwuja'ri ndi ari äny gwaru ngwulem anni ariny nu, 'Äny gwuru Giji gidi Ngwaalu.'

³⁷ Aa'ti ngaa liny ämnäci manari nggwa'ti ärrä yiima yanni yati je Papa gwüny ärrä.

³⁸ A be manari yati nje ärrä, miny 'ti ämnäcä, ämnär giyiima, nунnu ngaa lenge ngaa bebere ndi ari Papa nggwo 'dünggüny, nyi ji ndi Papa."

³⁹ O're aar ru gwadi aar määtä ngwuje be gwanna ngwele.

⁴⁰ A Yicu o're ngwü'rü yaanu yidi dibirta didi Ordoning ngwudambu dambal ngwaalu ngwanni ngwünyinyä gu Yuwana ngwüjü giyomon yanni yima ele gwerre. Nggü ji ngenone

⁴¹ ati gu ngwüji ilijä ngwonyadu. Aar ari, "Yuwana gwa'ti apa yiima yere, a be ngwuja'ri gwanni ngwondajing je kur nggee, ngwäti ngwäyänü."

⁴² Ngwaalu ngwoo, a ngwüji ngwonyadu ämnä ndi Yicu.

11

Yi'rany yidi Liyajir

¹ A be gur gani Liyajir ümi gati ji ngwaalu ngwani Bidaniya 'dunu gwudi Märiyämingä gwenggen gwe gwani Marja.

² Märiyäm nggwee gwuru gwenggen gwudi Liyajir nggwo gwundru gwümä. Gwuru gwe'te gwanni gwübäläjä Yicung yila nono gi're'reny

ngwü'dämi'rī yora nono yüngün ngwä'rū ngwe ngwüngün.

³ No a yera yengga rom giyoo ükäjīdī ndi Yicu aar ci, “Gwani Deleny, gwanni gwati ang ämnī nggwo gwümä.”

⁴ Anni ma Yicu 'dingini ngwari, “Dümdī ndee dä'tüdü didi yi'rany. Bärī, diru didi näjī Ng-waalinga a nunnu a de Giji gidi Ngwaalu näjini.”

⁵ Yicu gwati ämnī Marjang na Märiyäm na gwenggen gwegen gwani Liyajir.

⁶ A be anni mung 'dingini ndi ari Liyajir nggwo gwümä, ngwujalu 'di ngwape yomon rom (2) ngwube ele.

⁷ Ngwube 'di'rī ngwuci ngwo'ra ngwüngün, “Dī'rār aar o're Yäwüdiyä.”

⁸ A be ngwoo'ra ngwüngün ci, “Gwani Doorta, yomonau giyee ya'tina olanu, ngwüjī ngwaru ngwadi ang aca yo'rr ye nga be ari ang o're ngenone mana?”

⁹ Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci, “Gaji gä'tüdü 'dī na rom (12) gilingen le'te po? Gwanni gwati ele lingen le ngwati 'ti übidälü ndi ari gwati ombajidalu ndi ari gwati lingen lidi didlä o'rracalu.

¹⁰ Yiru gu ndi ari gwati obalu gwanni gwati ele dilu de ndi ari gwa'ti äti buri.”

¹¹ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwo're ngwuje ci, “Dimaad dege dani Liyajir dima ndri. Dadi nyi ele nyi 'ritiya.”

¹² A ngwoo'ra ngwüngün ci nu, “Gwani Doorta, manari gwundru, gwa 'di'rälü gwu'ru nono.”

13 Yicu gwondijaja giyi'rany yidi Liyajir a be ngwoo'ra ji ndi ari gwondijaja ndi ari gwundru a'tur.

14 A je Yicu ondacalu kibeny ngwuje ci, "Liyajir gwuma ayi.

15 Äny gwujayanu gwani nga nga ndi ari äny gwa'ti ju ngenone nunnu ngaa ämnä. A be 'di'rär aar elaci ngenone."

16 A be Tumaj gwanni gwati aar ci Dänggöl ngwuci ngwo'ra ngwudi Yicu, "'Di'rär aar le ele aar le ayi gwüpäng."

Äny gwuru 'di'ri na midi

17 Anni ma Yicu obani kündär gani Bidaniya, ngwumbuji ndi ari Liyajir gwuma aar gatu gwäti yomon kwo'rongo gidimomanu.

18 Kündär gani Bidaniya gola bränü rom Üräjälim.

19 A ngwüji ngwonyadu ilada ndi ombaji Marjanga je Märüyäm gwe aar je or'temaji anaku ma gu gwenggen gwegen dudi.

20 Anni ma Marja 'dingini ndi ari Yicu nggwo gwändi, ngwütü ngwugwومانu, a be Märüyäm jalu 'dunu.

21 A Marja ci Yicung, "Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggäri gwa'ti gwadi dudi."

22 A be äny gwämnä ndi ari Ngwaalu ngwati ang 'dengenaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwata je bupi.

23 A Yicu ci, "Gwanggalu gwa 'di'rälü gwumidu."

24 A Marja ari, “Äny gwülingidi ndi ari gwa ji gwa 'di'ra komon gidi 'di'ri giyi'ranyanu gidi mi'ra.”

25 A Yicu ci, “Äny gwuru gwanni gwuru 'di'ri, gwanni gwadi änni 'dünggüny mung ayi gwa midi.

26 Gwanni nggwo gwumidu mung änni 'dünggüny gwa'ta be gwa ayi mana a'tur, nga gwämnä ngwuja'ri ngwee?”

27 Ngwuci, “Yäy gwani Deleny, äny gwämnä ngwuja'ri ngwee ndi ari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya gwuru Giji gidi Ngwaalu ganni gadi ila gididlä.”

A Yicu ari

28 Anni ma Marja ari no, ngwü'di'ri ngwele ngwurnidada gwenggen gwani Märüyäm gay ge'te ngwuci, “Doorta ndo ngene dîminängä.”

29 Anni ma gu Märüyäm 'dingini no, ngwüdi'ri ngwele ndi Yicu.

30 Yicu gaji nggoo gwa'ti gu na obana ngwu'dunanu gwuju na ngwaalu ngwanni ngwumbuja gu Marja.

31 Anni ma ngwüji engga ndi ari Märüyäm gwuma 'tü püd, aar ji ndi ge'taji gwadi ele gidimomo didi gwenggen ndi ari ngenone, aar gwujani.

32 Anni ma Märüyäm obani ngenone ngwaalu ngwanni ngwuju gu Yicu, ngwengga ngwadacalu yirku ye ngwuci, “Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggäri gwa'ti gwadi dudi!”

³³ Anni ma Yicu enggada nginding gwaru, na Ngwüyäwüd ngwanni ngwändädi ndi ombaji aar ari 'to, a ligi'rim ape Yicung giligor gwulleney.

³⁴ Ngwuje otacalu ngwuje ci, "Gwuma aang gatu ne gwe?"

Aar ci, "Gwani Deleny, ila ang engga ng-waalinga."

³⁵ A Yicu ari.

³⁶ A Ngwüyäwüd ondaji aar ari, "Ombajar kuni anaku änning gu!"

³⁷ A be ngwoko ari, "Nginde gwu'riya guru nono girimü ngwäy, gwa'ti gwadi ümnici Liyajiring ndi aye?"

'Di'riyi Liyajirng giyi'ranyanu gwumidu

³⁸ O're a ligi'rim ape Yicung giligor gwuleny, ngwele gidimomalu, ngwumbuji dimomo dimillidinä di'rimün de kiy.

³⁹ Ngwuje ci, "Äbrär di'rimünä."

A be gwenggen gwudi gur nggoo gayu gwani Marja ci, "Gwani Deleny, nginde gwuma äti gwene yomon kwo'rongo gidimomanu gwa be 'digi'ri."

⁴⁰ A Yicu ci, "Äny gwa'ti ang ca ndi ari manari nga gwämnä, nga gwengga yiima yidi Ngwaalo?"

⁴¹ Aar äbräji di'rimünälü, a Yicu 'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari, "Papa nggwa ang ci yäy 'tu ndi ari nga gwu'dengenaciny.

⁴² Äny gwülingidi gu ndi ari yomon 'dar nga gwatiny 'dengenaci. A be äny gwotacangalu gwani ngwüji ngwee ngwüdünädälä ngene nunnu aar änni ndi ari nga gwükäjäny."

⁴³ Anni mung gu ari no, ngwube urindi gwuleny ngwari, “Liyajir, 'tüdä!”

⁴⁴ A gur nggoo gayu 'tüdä ganni gige kana ngwuyalu ngwugekani yoralu gipänä dired nono diru lari ngwüpäni direda ngwäyänü. A Yicu ci ngwüjü, “Gwä'dädärälü ngaa gatalu ngwele.”

Aar iniji ndi 'rinye Yicung

⁴⁵ No a Ngwüyäwüd ngwonyadu ngwanni ngwändädi ndi ombaji Märiyäming anni ma aar engga yi'ral yanni yima je Yicu ärrü, aar änni ndi Yicu.

⁴⁶ A be ngwoko ele aar ondaci Ngwübärrüji yi'ral ye yanni yärrü je Yicu.

⁴⁷ A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärrüji o'radalu ngwämrä aar otajidalu.

Aar ari, “Yiru ange yanni yima aar je ärrü? Gur nggee nggo gapu yi'remna yidi yiima yonyadu.

⁴⁸ Manari aar gu ombaci no, ga gu ngwüjü ngwonyadu ännädä a ngwüji ngwila ngwudi Rumang ngwunje apada gobo gege na ngwüji ken gege.”

⁴⁹ A gur ge'te 'denggegenanu gani Giyaba giru dir'dal danni diru gi'ra didläyü ndoo ngwondaji ngwari, “Ngaa la'ti lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga!

⁵⁰ Ngaa la'ti lingidi ndi ari yijayana 'danggalu ndi diji ayi de'te pu ngwü'ridä ngwüjälü ndi ari a ngwüji ayi 'dar ken.”

⁵¹ Nginde gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwe giligor lüngün, anni rung dir'dal danni gi'ra didläyü ndoo, gwondaja yijirä ndi ari Yicu gwadi ayi gwani ü'ridä Ngwüyäwüdälü ken.

⁵² Ngwayi 'to gwani ü'ridä ngwüjälü ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju ngwubadalu giyen yi'ter ngwuje gwä'räjidi ki'du ge'te pu aar ru ngwe'te pu.

⁵³ No, 'tu'tu kaji nggoo aar iniji nunnu aar 'rinye.

⁵⁴ No, ati 'ti ba be Yicu elellalu no nunnu a Ngwüyäwüd engga, ngwü'di'ri ngwele kündär gani Abrayim giju gito gito ngwaalu ngwuru yilu'ri aar gu ji ngenone ngwoo'ra ngwe ngwüngün.

⁵⁵ Anni ma gaji ji gito gidi dümürä didi Yi'rinyinä yidi Dambdani yidi Ngwüyäwüd, a ngwüji ngwonyadu 'di'ri'tä ngwaalu ngwegen aar ilada ndi gä'rini Üräjälim gomom ga'tina indi gidi Yi'rinyinä.

⁵⁶ Aar ji ndi mini Yicung aar o'rajidalu ngwämrä kobo aar gwe otajidala aar ari, “Ngaa laraa? Gwä'tüdi gwadi ilada giyi'rinyinä gwene a'ture?”

⁵⁷ A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärriji ondaci ngwüjü ndi ari manari diji dere dima lenge Yicu gwe ngwaalinga, aar ila aar je ondaci aar määtä aar gwe ji guy ge.

12

Aar bruti Yicunga yelenya Bidaniya (Mätä 26.6-13; Murkuj 14.3-9)

¹ Anni ma yomon diwayinalu nyärläl (6) yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani, a Yicu ila ngwaalu ngwani Bidaniya, ngwati gu Liyajir ji gwanni gwü'di'riyüng giyi'ranyanu.

² Ngenone aar gi'tiji Yicung enying gwudi yirnu. A je Marja ji ndi apiji yiiru a be Liyajiringa ji ndi ndraci dimburalu ngwurel ngwe Yicungale.

³ A Mariyam apa yila yiru gi're'reny yuru gijajanu yonyadu ngwiliny yicaar je nardin ngwuje balaji Yicung yora nono ngwuje be bruti nono ngwaru ngwe ngwungun. A yila ape ngwu'dunanu 'tur.

⁴ A be doo'ra dungun dani Yawuda Ajigariyuti gwanni gwuma aji nggwe gwurlanu ari,

⁵ "Ange gwuru aa'ti be yila giyee 'dar illina, aar ape ngwilinya aar ngwe gataji ngwuwaya duwa? Yonyadu gu'ru gidi yiiru didlayu."*

⁶ Nginde gwa'ti gu aru no nunnu gwati ngwuwayi ina, nggu be ari no ndi ari gwuru du'ram. Gwuru gwamatiyaar durada didi ngwuringu ating je be obeda ngwoko giligo'ro lungun.

⁷ A be Yicu ari, "Gabicar, nginde gwugitina yilalu giyee nunnu aar nje balaji nono gomon gidi gatidi gwuny.

⁸ Ngwuwayi ngwa le ji yomon 'dar, a be a la'ti la ji yomon 'dar."

⁹ Gaji nggoo Ngwuyawud ngwonyadu lengeda Yicu ngwe ngwaalinga aar ila. Aar 'ti indi 'dogo gwani ngindeng, aar be ila 'to ndi ombaji Liyajiring gwanni gwuma aar 'diriyalu giyi'ranyanu.

¹⁰ No, a ngwur'dal gwanni gwuru yi'ra gege'te yi'ral nunnu aar 'rinye Liyajiring 'to,

---

* **12:5** 12.5 Gu'ru gidi yiiru didlayu, giru dinar kuru'ri tudini taril

11 ndi ari yi'ral ye giyee yüngün yima gäbici Ngwüyäwüd ngwonyadu aar gwuji Yicu aar gwe änni.

A Yicu äni Üräjälim

(Mätä 21.1-11; Murkuj 11.1-11; Luka 19.28-40)

12 Bigänü nggwo, a ngwüji ngwoo ngwonyadu ngwanni ngwändädi giyi'rinyinä 'dingini ndi ari Yicu nggwo kay gwadi ilada Üräjälim.

13 Aar määtä aar allijaji yi'rinala yidi ngwi'di, aar elngala aar ari,

“Gwortana!

Gwonjacaar gwanni gwändi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny!

Gwonjacaar gwanni gwuru Deleny didi Yijiräyil!”

14 A Yicu mbuji gändü'ri ganni gooko, ngwape nggu allala, anaku üllinäär gu ndi ari,

15 “Aa'ti yedeny ya ang eny gwani gera gidi Jäyün.

Lingidi ndi ari Deleny dunga ndo dindi dändi kindü'ralä ganni gooko.”

16 Gwerre gwerre aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lingidi ngwuja'ri ngwee 'dar yorto ye ngwaalinga a be anni ma aji a Yicu näjini, aar gu be lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee 'dar ngwüllinä ngwani nginde na ndi ari yi'ral giyee yärrijäär je 'dar yani nginde.

17 Ngwüji ngwanni ngwujaar le gaji ganni giming ge urnidi Liyajiring gidimomanu

ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu gwumidu, aar ni ji ndi bädiyi ngwuja'ralu.

18 Anni ma gu ngwüji ngwonyadu 'dingini ndi ari Yicu gwärrü yiima giyoo, aar ila ndi aar ombaji.

19 No, a be Ngwübärriji ondajidi aar ari, “Ombajar ngwarang ngwärrär je, änggädär 'di ndi ari gwuma ngwüji gwujanalu pipi'ri'ti!”

20 Ngwanni ngwändädi ndi äpiji Ngwaalinga yobo giyi'rinyinä, ngwüji ngwuju gwanu ngwuru Garany.

21 Ngindenga aar ila ndi Bilipuj gwudi gündär gani Bid Jäyidä ngwaalu ngwani Jälil aar otacalu aar ci, “Gwani mengga, änyängä liminä ndi engga Yicung.”

22 A Bilipuj ele ndi ondaca Andrawujing. A ngindenga 'dün aar ele aar ondaca Yicung.

23 A je Yicu gwä'rajänü ngwari, “Gaji gima ja gito ganni gadi ge Giji gidi Dijji dümnä näjini.

24 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, manari gon läy gima 'ti gätinä gidiyäng ngwayi, gati gu jalu gwur'tal ngwuru läy le'te pu. Ma be ari gima gätini gidiyäng mung ayi, ga 'tüdä ga 'ri'ri ngwäy ngwonyadu.

25 Gwanni gwati ämnä ligo'ro lüngün ling dudiyi na gwanni gwuma dudiyi ligo'ro lüngün gididlä ndee, ling ge'talu lani midi gwudi gwur'taling.

26 Gwanni gwatiny äpiji yiiru, aar nyi gwuji. A ngwaalu ngwunyi gu ji, gwanni gwuru dinäd düny gwa gu ji 'to. Gwanni gwatiny äpiji yiiru, gwa Papa gwüny näji.”

A Yicu ondaji gwani yi'rany yüngün

²⁷ A Yicu o're ngwari, "Gweneno ligor gilo limi'ridinyänü, a be nggwadi araa? Gwani Papa gilängidiyiny kaji nggee? Bäri, a be yiru 'tu giyee yanni yindädi nyi gu kaji nggee.

²⁸ Gwani Papa, näjinä ngwüriny ngwunga!"

A be dulu üllä kerala daru nu, "Ngwuminje näji a ngwunje näji mana."

²⁹ Ngwüji ngwonyadu ngwuju ngenone aar 'dingini aar ari, gere giru gim'i'rinänü. A ngwoko ari gi'rr giru gwondaca.

³⁰ A Yicu ari, "Yal giyee yärräjäär je ngang je ya'ti ani äny.

³¹ Gaji giru be nggee gidi obalu ngwüji ngwudi didlä ndee! Gweneno deleny didi didlä ndee dadi aar be 'tüyü poor!

³² A be äny, manari äny gwuma äpinälü gidiyängälü nyi ällinälä, linje oktani 'dar 'dünggüny."

³³ Yicu gwaru gu ngwuja'ri ngwee no nunnu ngwinggidi yi'rany yiru 'taa yanni yading je ayi.

³⁴ A ngwüji ondaji aar ari, "Yobo yidi Ngwaalu yaru nu, gwanni Gwubrutar yelenya gwadi jadalü gwur'tal no awa nga be ari, 'Giji gidi Dijji dümnä ga ällinälä'? Yärü gwuru gwani 'Giji gidi Dijji dümnä'?"

³⁵ A je be Yicu ci, "Ngaa ladi jalu burunga le gaji ga'ti olanu, elellaar gu be ara je o'rracalu, ndi aji a dirim ila ara je üminici ngwaalinganu. Dijji danni dati ele gidirimänü, dati 'ti lingidi ndi ari nõ dindi ne.

³⁶ Ämnär be giburi anni janga burunga le, nunnu ngaa ru yiji yidi buri." Anni ma je gu Yicu

ondaci ngwuja'ri ngwee no, ngwü'di'ri ngwuje ändädälü ngwele.

Ami'rati ämning Ngwaalu

³⁷ Yicu gwapu yi'remna yidi yiima giyee 'dar ngwäyänü ngwüji, aa'ti be ngwüji minä ndi ämnü 'dünggüngün.

³⁸ Nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwanni ngwaru ngwe dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ndi ari,

“Gwani Deleny, yärü gwuru gwanni gwuma ämnü ngwuja'ri ngwäri
na yärüngä lanni lima je yiima yidi guy gidi
Ngwaalu enggaci?”

³⁹ Yiru giyee yanni yigäbicä je aar 'ti be ämnä Ngwaalu anaku aru gu 'to dijir dani Ajaya ngwuja'ri ngwe ngwu'ter ndi ari,

⁴⁰ “Liming je rimiyi ngwäy ngwegen
nunnu ma aar ombajidalu aar 'ti änggädi
na liming je 'rinye yigor yegen
nunnu ma aar je ondaci, aa'ti la lenge.
Manari lima 'dingini, la jo'renyana la
kwodalü ling je u'riyi nono.”

⁴¹ Ajaya gwondaju yijir ye ndi ari gwänggädi näjing gwudi Yicu nggwe ondajalu.

⁴² Yäy a gwe ngweleny gwudi Ngwüyäwüd ngwonyadu ämnü. A je be yedeny Ngwübärriji ndi ari aar 'täci ämningälü Ngwaalu gwegen nunnu la aar je linynyi ngwämrä.

⁴³ Ndi ari ngindenga lati ämnü a je ngwüji näji ndi ari aar ämnü näjing Ngwaalu.

Buri gwudi ämnä Ngwaalu

⁴⁴ A Yicu ondaji dula ngwari, “Ma diji ämnä 'dünggüny, da'ti ämnä 'dünggüny jücü. Dämnä 'to 'dünggüngün gwanni gwükäjäny.

⁴⁵ Ma aar nyi engga, gwuma engga ngindeng gwanni gwükäjäny.

⁴⁶ Äny gwuru buri gwändi gididlä, nunnu aa'ti diji dannı dadi ämnä 'dünggüny da ji gidirimänü.”

⁴⁷ Ngwari, “A be gwanni gwadi 'dingini ngwuja'ri ngwüny, aar je 'ti be 'dengenaca, ngwä'tüdi gwadi nyi otacalu. Äny gwa'ti indädi ndi otaci ngwüjalü ngwudi didlä, nggwändädi ndi nje gilängidiyü.

⁴⁸ Otacalu gwa ji gidiji dannı dadiny 'donya ngwu'donya ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te gwanni ngwondaji nje, ngwuru gwanni ngwa ji ngwotaci ngwüjalü komon nggä'di gidi mi'ra.

⁴⁹ Äny gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere ligor le lüny. Äny gwondaja ngwuja'ri gwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwanni gwükäjäny na awa nje ärrı.

⁵⁰ Äny gwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwüngün gwanni ngwaru ngwe, ngwäti miding gwudi gwur'taling. Yäy gu no, yere 'dar yanni yati nje ondaji, yiru gi'ra ge'te ge'te yanni yicaar nyi ye Papa.”

13

A Yicu uyi ngwo'ra ngwüngün yora nono

¹ Gomon giru kaji nggoo gwerre gwerre ndi gomon gidi Yi'rinyinä yidi Dambdani i'di, Yicu gwülingidi ndi ari gaji güngün gima medadi gididlä ndee gwadi be o're ndi Papa gwüngün. Anaku ämning gu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju gididlä, ngwuje enggaci ämning gwüngün gwanni gwämnä je gwe gwumedadu.

² Anni ma aar je gi'tijälü ladi eny digera dalu, a dijego'rr dima gu be äni giligoranu lidi Yäwüdä Äjigäriyüti gwuru giji gidi Jamaan nunnu ngwugwurlanu Yicu ngwe.

³ Yicu gwülingidi ndi ari gwätädi Papa yelenya 'dar yidi yi'ralalu pipi'ri'ti na ndi ari nginde gwindi Ngwaalu na gwadi o're Ngwaalu.

⁴ No, ngwü'di'rälü kinyalu ngwügwä'dä diredalu dülläning ngwugekanalu dired de diru lari gidiriny.

⁵ Ngwube ape yaw ngwuje bäläji konganu ngwuyi ngwo'ra ngwüngün yora nono ngwuje be bruti nono dired de diru lari dannu digekaning dalu gidirinyanu.

⁶ Anni mung ila ndi Jamaan gwani Butruj, a Butruj ci, "Gwani Deleny, ii a gwadi nyi uyi yora nono yünü?"

⁷ A Yicu ci, "Nga gwa'ti lüngidi yi'ral yorto ye ngwaalinga giyee yärrü nje gwenene, yaji ya je be lenge gweere."

⁸ A Butruj ci, "Bäri nga gwa'ti gwuny uyi yora nono a'tur."

A Yicu ci, "Manari nggwuma ang 'ti uyu yora nono, nga gwa'ti gwäti gu'ru gere 'dünggüny."

⁹ A be Jamaan gwani Butruj ci, “Gwani Deleny, nyi 'ti uyu yora nono 'dogo, uyi ngwuy nono na gi'ra ganu 'to.”

¹⁰ A Yicu ci, “Gwanni gwunu nono gwati 'ti ba be minü uning nono gwati uni yora nono 'dogo. Ngwangina ngwüngün 'dar ngwujaw nono. A ngaa lijaw nono a be ngaa la'ti gu jaw nono ku.”

¹¹ Ndi ari gwülingidi ndi ari yäru gwuru gwanni gwadi gwurlanu. No ngwube ari, “Nga la'ti jaw nono ku.”

¹² Anni mung medaji uying ngwo'ra ngwüngün yora nono, ngwü'di'ri ngwülläni direda düngün ngwo're ngwaalu ngwüngün ngwujalu. Ngwuje be otacalu, “Ngaa lilingidi yi'ral ye yorto ye ngwaalinga giyee yima je ärrije?”

¹³ Ngwuje ci, “Ngaa latiny ci, ‘Doorta’ nyii ci, ‘Deleny’, a yäti ngwäyänü, ndi ari äny gwuru gu.

¹⁴ A be gwenene, äny gwanni gwuru Deleny dalu nyi ru Doorta dalu, äny gwuya je yora nono, nga nga 'to oyajidar yora nono yalu.

¹⁵ Äny gwuma je enggaci gay nunnu ngaa je gu ape 'to anaku äpijä je gu.

¹⁶ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, dinäd da'ti pana yelenya gidoorta düngün na gwanni gwükäjäär gwa'ti pana yelenya nginde gwanni gwükäjü.

¹⁷ Ngaa lima lenge ngwuja'ri ngwee manari yima je ärrä, la je be onjaci.”

¹⁸ “Äny gwa'ti ondijaja 'danggalu 'dar anaku raa gu. A be äny gwondijaja ngwüji ngwanni ngwülingidi nje ngwäbrä nje. A be

yiru giyee ndi ari a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu kitabanu äti ngwäyänü ngwanni ngwaru nu, 'Gwanni gwemadiiny gwe kiny güny gwuminy gwe gwurlanu.'"

¹⁹ Ngwuje ci, "Nggwondaca je gwenene giyona ya'ti ju nunnu ma ji ma aar ji, ngaa ämnä ndi ari äny gwuru.

²⁰ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwere gwanni gwa ämnä dijü danni dükäjäiny, nginde gwämnäiny. Na gwere gwanni gwuny ämnä, gwämnä ngindeng gwanni gwükäjäiny."

A Yäwüdä gwurlanu Yicu gwe

(Mätä 26.20-25; Murkuj 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ Anni ma Yicu ondaji ngwuja'ri ngwee, a ligi'räm mi'ränü giligoranu lüngün ngwondaji ngwari, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwe'te 'danggalanu gwadi nyi gwe gwurlanu."

²² A ngwoo'ra ngwüngün pinidi ngwäy ngwe nono a je gwe ngwaalu elalu ndi ari yäru gwuru 'denggenanu gwarung gwe.

²³ A doo'ra de'te danni dati Yicu ämnä, ndracalu direl de gito gito,

²⁴ a Jamaan gwani Butruj ci milang ngwuci, "Otaocalu ndi ari yäru gwuru ngwanni ngwarung gwe."

²⁵ A doo'ra ndra Yicung nono ngwotacalu ngwuci "Gwani Deleny, yäru gwuru?"

²⁶ A Yicu gwä'räcänü ngwuci, "Nginde gwuru gwanni gwadi nyi ätäda yona giyee minje duwaji." Yäy gu no ngwuduwaji yona ngwuje

ätädä Yäwüdäng gwani Äjigäriyüti giji gidi Ja-
maan.

²⁷ Anni ma Yäwüdä eny yona giyo no, a gu dijego'rr änänü. A Yicu ci, “Yanni yada je ärrä, ärrä je puprang.”

²⁸ Aa'ti diji dere ndi eny lingidi ndi ari ange gwuru gwucaja gu Yicu ngwuja'ri ngwee.

²⁹ Aar be ge'taji ndi ari, anni ati Yäwüdä ru gwati määtä ngwü'rinyä, a be loko ge'taji ndi ari gwuca Yicu ngwilla ngwony aar ngwe ape yi'rinyinä ya nunnu ngwape gwoko ngwätädä ngwuwaya.

³⁰ Anni ma Yäwüdä ape yona, ngwü'tü püd. Kaji nggoo ngwaalu ngwuma gu ümnänü.

Ngwuja'ri ngwanni ngwuyang

³¹ Anni ma Yäwüdä 'tü, a Yicu ari, “Gwenene Giji gidi Dijä dümnä gadi be näjini a Ngwaalu näjini nginde gwe.

³² Ma Ngwaalu näjini nginde gwe, Ngwaalu ngwa näji Gijü 'dünggüngün a ging näji puprang.”

³³ A je Yicu ci nu, “Lani yiji yüny, a ladi jalu 'dogo yomon cong, ngaa liny mini, na anaku ondaciny gu Ngwüyäwüd gwerre, nggwa je gu ondaci 'to ndi ari, ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, ngaa la'ti la gu burni ndi ila.”

³⁴ Ngwuje ci, “Nggwa je ätädä ngwuja'ri ngwuru ngwuyang ndi ari ämnäjidär. Anaku ma je gu änni, no ämnäjidär gu be 'to.

³⁵ Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwüji 'dar ngwa be lenge ndi ari ngaa liru ngwikirijin ngwüny, ma aang ämnäjidi.”

Yicu gwondaja yjira ndi ari gwa Butruj nyi'rini

(*Mata 26.31-35; Murkuj 14.27-31; Luka 22.31-34*)

³⁶ A Butruj gwani Jamaan otacalu ngwuci, “Nga ngwadi ene gwani Deleny?”

A Yicu ci, “Ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, nga gwa'ti gwa burni ndi nyi gwuja gwenene. A be gaji nggo a gwa ji a gwuny gwuja.”

³⁷ O're a Butruj otacalu, “Ange gwuru gwani Deleny nyi 'ti be burna ndi ang gwujani gwenene? Any gwa dudiyi ligo'ro lüny gwani nga.”

³⁸ A be Yicu ci, “Didanu nga gwa dudiyi ligo'ro lunga gwani anye? 'Didanu nggwa ang ci, gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwuny nyi'rini yomonanu ta'ril!”

14

Any gwuru gay nyi ru 'didanu na midi

¹ Ngwuje ci, “Aa'ti yigor ya je mi'ranü, gätädär ngwäyanü Ngwaalu, gätädär ngwäyanü 'dunggüny 'to.

² Ngwu'dun ndi Papa gwüny, ngwäti yimbang yonyadu. Adinari aar gu 'ti rüdi, nggwada je gu ci. Any gwadi ele ngenone nda je gi'tija ngwaalinga mama.

³ Na manari nggwuma ele ma je gi'tija ngwaalinga mama, nggwa be o'ra nggwa je apani ar ji, nunnu ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji, ngaa gu ji 'to.

4 Ngaa lilingidi gay gidi ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele.”

5 A Tumaj ci, “Gwani Deleny, nyii la'ti lilingidi ndi ari ngaa gwadi ene, awa nyii be lenge gay?”

6 A be Yicu ci, “Any gwuru gwanni gwuru gay nyi ru 'didanu na midi. Gwere gwa'ti gwanni gwa ila ndi Papa gwuny 'dogo any gwe.

7 Manari ngaa lilingidiny 'didanu, ngaa la lenge Papang 'to. Gomon gidi gweneng, gwuma aang lenge gwuma aang engga.”

8 A Bilipuj ci, “Gwani Deleny, enggaci nje Papangalu kirtun yiru yanni yimini nje.”

9 A be Yicu ci, “Bilipuj, a liju yomon giyee 'dar yolanu nyi 'tina be linge? Gwere gwanni gwuminy engga, gwuma engga Papang. Awa nga be ari, 'Enggaci nje Papang’?”

10 Nga gwa'ti amna ndi ari any nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dunggünye? Ngwuja'ri ngwata je ondaci, ngwa'tudi ngwuja'ri ngwudi ligor lüny. A be Papa ru gwanni nggwo 'dunggüny gwanni gwapu yiiru giyee.

11 Amnacinny miny ari any nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dunggüny. Na amnar 'dogo gwani inggidi gwudi yiima yanni yarrina.

12 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwere gwanni gwati amning 'dunggüny, gwa arri yi'ral yanni yarrinje. Ying je arri yipana giyi'ral giyee ndi ari any gwadi ele ndi Papa.

13 A yere 'dar yanni yada je mini ngwüriy ngwe gwüny yinje arri, nunnu a Giji naji Papang.

14 Manari ngaa lima utalu yi'ral ye yere ngwüriny ngwe ngwüny, yinje ärrī.”

Yicu gwondaja Giliği'rim lanni Liju'ru

15 A je Yicu ci, “Manari ngaa lämniny, ngaa la 'dengenaci ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwuca je ngwe.

16 Na äny gwa otaci Papangalu ara je ätäda dedere di'ter ngaa le ji giyomonalu pipi'ri'ti.

17 Ligi'rim lanni liru 'didanu lanni lä'tüdi ladi ngwüji ngwudi didlä änni. Ndi ari la'ti aar änggädi aar 'ti lingidi. Ngaa be lenge, ndi ari lata le ji na ladi ji 'danggalu.

18 Nggwa 'ti gwa je gatanalu yimi'runu, äny gwa je o'raca.

19 Gito gwuru a ngwüji ngwudi didlä ngwa 'ti ba be ngwuny engga a be ngaa liny engga. Ndi ari äny gwumidu na ngaa la midi 'to.

20 Gomom nggone, ngaa la be lenge ndi ari äny nggwo ndi Papa gwüny, ngaa ji 'dünggüny nyi ji 'danggalu.

21 Gwere gwanni gwäti ngwuja'ri ngwüny ngwuje 'dengenaci, nginde gwuru gwanni gwämniny. Gwanni gwatiny änni gwa Papa gwüny änni a gwuny änni 'to a gwuny enggaci änying.”

22 A be Yäwüda gwu'ter (Äjigäriyüti gwä'tüdi) ci, “A be ange gwuru gwani Deleny nje be enggaci ngang nga 'ti be enggaci ngwüju ngwudi didlä?”

23 A je Yicu gwä'racänü ngwari, “Gwere gwanni gwa ari gwuny änni, gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Gwa Papa gwüny änni a

äny na Papa nyii ila gwunyii le ge'te ngwu'duna ngwäri 'dünggün gwunyii le ji.

24 Gwanni gwatiny 'ti ämnä, gwa'ti gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwee ngwu'dingina je ngwüny ngwä'tüdi ngwudi ligor lüny. Ngwudi Papa ngwuru gwanni gwükäjiny.”

25 Ngwuje ci, “Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar anni jarna ngene gididlä.

26 A be dedere dani Ligï'rim lidi Ngwaalu lanni Liju'ru lanni ladi ara je Papa ükacä ngwüriny ngwe ngwüny, liru lanni lada je enggaci yi'ral 'dar ara je diwayiniyi yi'ralalu 'dar yanni yica je ye.”

Adatalu gwudi Yicu

27 A Yicu ari, “Nggwa je gätijäniji adatingalu gwüny. Adatalu gwüny gwa je gätijäniji. Gwa'ta je ätädi nono ati gu ngwüji ngwudi didlä ätäda. Aa'ti ngaa la gäbici yigor yalu ya je mi'ränü aa'ti yedeny ya je eny.

28 Ngaa li'dingininy nyi ari, 'Nggwada je gatani nyi ele a je be o'raca.' Adinari ngaa lämniny, ngaa ladi jayanu ndi ari äny nggwadi ele ndi Papa, ndi ari Papa gwupana 'dünggüny.

29 Äny gwuma je be ondaci ngwuja'ri ngwe gwerre gwerre ngwa'tina ju. Ndi ari ma ji ma aar gu ru, ngaa la ämnä.

30 Äny gwa'ta be rüdi gwada je ondaci gwonyadu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dindi. Da'ti äti yiima yere ndi aar nyi määtä.

31 A be nunnu a ngwüji ngwudi didlä lenge ndi ari äny gwämnä Papang na ndi ari yärrä nje gu gi'ra yanni yicaar nyi ye Papa. Ilar be ar ele.”

15

Dügiri danni diru 'didanu

¹ “Äny gwuru dügiri danni diru 'didanu, a Papa gwüny ru diji didi daarti.

² Gwati ü'ri'tä yi'rinalu mbüny 'dünggüny yanni yati 'ti 'ri'ru, a be yanni yati 'ri'ri, yating je branu nunnu aar 'ri'rani.

³ Nga nga lima je ju'riyi nono ngwuja'ri ngwe ngwanni gwuma je ngwe ci.

⁴ Mätinälü 'dünggüny äny gwa mätinälü 'danggalu. Gi'rina gere ga'ti gati 'ri'ri gwu'ren, mung 'ti mätinälü gidügiri, no ngaa, la'ti la 'ri'ri manari ngaa lima 'ti mätinälü dünggüny.

⁵ Äny gwuru dügiri ngaa liru yi'rina yidi dügiri, manari diji dima mätinälü 'dünggüny na minyi mätinälü 'dünggüngün, nginde da 'ri'ri yuula yonyadu. Manari ngaa lima 'ti mätinälü 'dünggüny, ngaa la'ti la burni ndi ärrä yi'ral yere.

⁶ Manari gwere gwuma 'ti mätinälü dünggüny, gwa ru nono gi'rina ganni gīgätinä mbüny ngwundi. Yanni yiru gu no yati aar je utalu aar je gatu giligä aar u'di.

⁷ Manari ngaa lima mätinälü 'dünggüny, ara je gu ngwuja'ri ngwüny mätinälü, utar yalu yanni ya je mini na ya je ärrji.

⁸ Yiru giyee yani näji gwudi Papa gwüny ndi ari, ngaa 'ri'ri yuula yonyadu ngaa ing-gidi yigo'ro yalu ndi ari ngaa liru ngwikirijin gwüny.”

⁹ Ngwuje ci, “Anaku ämnär nyi gu Papa gwüny, äny gwämnä je gu 'to. Gwenene mätinär bälü ndi änni gwüny.

10 Manari ngaa lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny ngwanni ngwuca je ngwe, ngaa la mätinälü ndi änni gwüny nono anaku 'dengenaci nyi gu ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwüny nyi mätinälü ndi änni gwüngün.

11 Äny gwuma je ondaci ngwuja'ri ngwee ndi ari a jayanu gwüny ji 'danggalu na jayanu mbuti."

12 Ngwuje ci, "Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjidär anaku ma je gu änni.

13 Änni gwanni gwupana gu'ru gwuru nggwee ndi ari ngwügäbici dijü ngwududiyi ligo'ro lüngün gwani ngwumaad ngwüngün.

14 Ngaa liru ngwumaad ngwüny, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe.

15 Äny gwa'ti ba be gwa je ci ngwinäd ndi ari dinäd dati 'ti lingidi yiiru yidi deleny düngün. A be manni äny gwa je ci ngaa ru ngwumaad ngwüny. Ndi ari ngwuja'ralu 'dar ngwanni ngwengacaar nje Papa gwüny, ngwuma je engacalu 'dar.

16 Ngaa lä'tüdi lurnidiny, äny gwuru gwurnida je nga je äbri ndi ari ngaa ele ngaa 'ri'ri yuula yanni ya'ti ya medadi. No Papa gwüny gwa je be ätäda ngwuja'ri ngwanni ngwa je mini ngwüriny ngwe gwüny.

17 Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjidär."

A ngwo'ra ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä

18 A Yicu ari, “Manari ngaa lima ke ngwüjü ngwudi didlä ngwäy, lingidär ndi ari liki nje ngwäy gwerre gwerre.

19 Adinari ngaa ru lidi didlä, ngwüji ngwudi didlä ngwada je ämnä. Ngaa lä'tüdi lidi didlä. Äny gwurnida je 'dogo ngwüjänü ngwudi didlä. No, yiru yanni yigäbäcä ngwüjü ngwudi didlä ara je be ke ngwäy.

20 Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe, 'Dinäd da'ti pana yelenya gideleny düngün.' Manari liminy übinälü, la je gu übinälü 'to. Manari li'dengenaca ngwuja'ri ngwüny, la je 'dengenaci ngwuja'ri ngwalu 'to.

21 Ngindenga la je gu ärrü ngwuja'ri ngwee no 'dar gwani ngwüriny ngwüny. Ndi ari ngindenga la'ti lingidi ngindeng gwanni gwükäjiny.

22 Adinari äny gwuma 'ti indi nje ondaci, ya'ti yaadi aar je äti nono yere yanni yiki. A be gwenene, ngindenga la'ti äti 'tüying yigo'ro ndi ke gwegen.

23 Gwanni gwati nyi ke ngwäy gwati Papa gwüny ke ngwäy 'to.

24 Adinari äny gwuma 'ti ärrü yi'ral yere 'denggenanu yanni ya'ti je diji dere ärrü, laadi gu be ari ndi ari la'ti ki. A be gwenene ngindenga länggädi yiima giyee nje be ke ngwäy a je Papa gwüny ke ngwäy.

25 A be yiru gu no nunnu aar mbuti yanni yaru ye yobo yegen ndi ari, 'Liki nje ngwäy a'tur.'”

26 Ngwuje be ci, “Ma ji manari dedere dima ila danni dadi nyi ükäjä ndi Papa, Lig'i'räm lanni

liru 'didanu ladi 'tüdä ndi Papa, liru lanni lada je enggaci ngwuja'ri gwani äny.

²⁷ A nga nga 'to ngaa linggidi ngwuja'ri ngwani äny ndi ari ngaa liru lanni liju nyii le 'tu'tu anaku 'di'riny gwälü yiuru ye yüny."

16

¹ A je Yicu ci, "Nggwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar ndi ari aa'ti ngaa la dudi ngwaalu ngwere.

² Ngindenga la je linynyi la je 'tüyü poor ki'du gidi ngwämrä a 'did ndi ari gaji ga ji gila ganni gadi ara je ge 'rinye aar be ge'taji ndi ari gilo ndi äpiji Ngwaalinga yiuru.

³ Ngindenga la ärrü yi'ral giyee ndi ari ngindenga la'ti lingidi Papang gwüny aar nyi 'ti lingidi.

⁴ Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee nunnu ma ji manari gaji gima ila ganni gadi aar ge ärrini, ngaa lenge ndi ari äny gwuma madini nggwuma je girinya. Äny gwa'ta je ondaca ngwuja'ri ngwee 'tu'tu gwerre ndi ari a liju."

Yiuru yidi Lig'räm lanni Liju'ru

⁵ A je Yicu ci, "A be gwenene äny gwadi o'raci ngindeng gwanni gwükajiny. Gwere gwa'ti gwotacinjalu ndi ari äny gwadi ene.

⁶ Anni ma je ondaci ngwuja'ri ngwee, runi gwuma je ji giyigoranu gwupa.

⁷ A be äny gwa je ondaci 'didanu ndi ari yijayana ndi nyi ele manari äny gwuma 'ti indä, dedere da'ti dila, ma be ari äny gwuma ele, da je be ükacä.

⁸ Ma be ari dima ila, da be enggaci ngwüjü ngwudi didlä yi'ral yegen yanni yiki, na ngwuje enggaci yanni yidünälü na ngwuje enggaci yani obalu.

⁹ A be yanni yiki, yiru ndi ari ngwüji ngwa'ti ämnä 'dünggüny

¹⁰ a be yanni yani dünälü, äny gwadi o'raci Papang ngaa la'ti ba be liny engga.

¹¹ Na yanni yani obalu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dima aar de obalu."

¹² Ngwuje ci, "Äny gwäti ngwuja'ri ngwonyadu ngwüminä nda je ondaci. A be ngaa ya'ti ya je määtä giyee 'dar.

¹³ A be manari Ligì'rìim lima ila lanni liru 'didanu, la je be üktini kay gidi ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwuru 'didanu. Ndi ari lä'tüdi ladi ondaji ligo'ro le lüngün, a be ladi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwading je 'dingina. Ara je enggaci ndi ari yiru ange yanni yadi ji gweere.

¹⁴ Nginde gwuny näji ndi ari nginde ying je apa yüny yanni yadi nyi ye ari ara je ondaci.

¹⁵ 'Dar yidi Papa, yüny yiru. Yiru yanni yigäbüciny nyi be ari Ligì'rìim ladi apa ngwuja'ri 'dünggüny ara je be enggaci."

¹⁶ Ngwuje ci, "Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga, a gito gwuru ngaa la o're liny engga."

Runi gwuma ru jayanu

¹⁷ Ngwoo'ra ngwoko ngwüngün utalu aar ari, "Yiru ange yarung ye yani, 'Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga a gito gwuru ngaa la o're liny engga,' na 'Nunnu äny gwadi ele ndi Papa gwüny'?"

18 Aar gu ji ndi gwä'ri'täjänü ndi ari, “Yiru ange giyee yondajung je yani, ‘A gito gwuru?’ Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti ar je lingidi.”

19 A Yicu lenge giyigoranu yegen ndi ari gwadi aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje be ci, “Ngaa lotajidalu ngwuja'ri ngwee ngwaru nyi ngwe ngwani ange ndi ari, ‘Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga a gito gwuru ngaa la o're liny engga’?”

20 Nggwa je ondaci 'didanu, ngaa la ari ngaa la runi a be ngwüji ngwudi didlä ngwa jayanu. Ngaa la runi a be runi gwalu gwa gwurli gwa ru jayanu.

21 Ma 'tina daw lingiti, dati yajima enyanu ndi ari gaji güngün gima ila. A be ma ji mung lingeta, dati dodani yajima yanni yitänü ngwujayanu ndi ari giji gima lingini gididlä.

22 Yiru gu 'to no 'danggalu, gwenene ngaa la runi a be nggwa je engga mana ngaa la jayanu a gwere gwa'ti gwa je apada jayinganu gwalu.

23 Gomon nggone, ngaa la'ta be liny otacalu yi'ral ye yere. Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Papa gwüny gwa je ätäda yi'ral yere 'dar yanni ya je mini ngwüriny ngwe ngwüny.

24 Ngaa la'tina 'di kaji nggee, utalu yi'ral ye yere ngwüriny ngwe ngwüny. Utaralu la je ätäda a jayanu gwalu gwa mbuti.”

Dami didläyü

25 Ngwuje ci, “Äny gwümü'ricä je ngwuja'ri ngwe giyi'ral giyee. A be gaji ga ji gila nggwa je ondacalu kibeny Papa gwe, nggwa'ti gwa je mi'rici ngwuja'ri.

26 Gomon nggä'di, ngaa la utalu ngwüriny ngwe ngwüny. Äny gwa'ti aru ndi ari nggwotaci Papangalu gwani nga nga.

27 Bäre Papa nginde giligo'ro lüngün gwata je änni nunnü ngaa liminy änni na ngaa lima änni ndi ari äny gwü'tüdi 'dünggüngün.

28 Äny gwü'tüdi ndi Papa nyi üllä gididlä na nggwadi be gatani didläyü nyi o'raci Papang."

29 A be ngwoo'ra ngwüngün ci, "Nga gwenene gwuma ondajalu kibeny nga gwa'ti nje ba be mi'ricä ngwuja'ri.

30 Gwenene nyängä lima lenge ndi ari nga gwülingidi ngwuja'ralu 'dar, nga gwa'ti minä ndi aar ang diji otacalu. No yiminje gäbici nyängä lima änni ndi ari nga gwändi Ngwaalu."

31 A je be Yicu ci, "Nгаа lima be ännälü gwodane?

32 A be gaji nggo gindi, a gima ila gweneno ndi ari ngaa la badalu, diji da ele 'dunu 'dünggüngün. Ngaa liny gatanalu jücü. A be äny gwä'tüdi jücü, änyängä gilo Papa gwe gwüny."

33 Ngwuje ci, "Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee 'dar nunnü ngaa adatalu 'dünggüny, ndi ari ngaa gididlä, ngaa la mbuji yi'rendenya, a be or'temajar ndi ari äny gwuma dami didläyü!"

17

A Yicu otaci Papangalu gwani näji gwüngün

1 Anni ma Yicu medaji ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari,

“Papa, gaji gima be ila, näjä Gijü gunga nunnu aar ang Gijü gunga näji.

² Ndi ari gima ang ätäädä yelenya ngwüjälä 'dar, nunnu ngwätädä ngwüjü ngwanni ngwuma je ätäädä miding gwudi gwur'taling.

³ A gwenene midi nggwee gwudi gwur'taling, gwuru ndi ari aar aang lenge ndi ari nga gwuru 'dogo Ngwaalu ngwanni gwuru 'didanu na aar lenge Yicu Kirictung gwanni gwükäjängä.

⁴ Äny gwuma ang näji ngene gidüyängälü, medaji gwe yiiru yanni yätädi nje nje ärrü.

⁵ Näjiny be gwenene ngwäyänü ngwunga gwani Papa, näji gwe gwanni gwäti nda gwele gwerre ndi didlä ji.”

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwoo'ra ngwüngün

⁶ Ngwuci, “Lanni lätädi nje ngwüjänü ngwudi didlä, lima je enggaci liru lunga gwele nje be ätäädä a lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga.

⁷ Gweneno ngindenga lima lenge ndi ari yi'ral 'dar yanni yätädi nje, yändi 'dunggunga.

⁸ Ndi ari liminje enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwätädi nje ngwuma aar je änni. Na lima gu lenge 'didanu ndi ari äny gwütüdi 'dunggunga, a lima änni ndi ari nga gwuru gwükäjiny.

⁹ Äny gwotacangalu gwani ngindenga, äny gwa'ti ang otacalu ngwüji ngwudi didlä, a be äny gwotacangalu ngwüji ngwanni ngwätädi nje, ndi ari ngwunga ngwuru.

¹⁰ Yere 'dar yüny, yunga yiru, na yere yunga 'dar yüny yiru. A nggwuma näjini ngindenga le.

11 Gito gwuru nggwa'ta be gwa ji gididlä a be ngindenga la ji gididlä, a nggwadi ila 'dunggunga. Gwani Papa gwanni Gwuju'ru, rimiti je yiima ye yidi ngwüriny ngwunga, ngwüriny ngwanni ngwätädi nje nunnu aar ru le'te pu, anaku ru nda gu le'te pu.

12 Anni jiiny le, lati nje rime nje gu etadi ngwüriny ngwe ngwunga ngwanni ngwätädi nje, gwere gwa'ti gwuma dudi ngwube ru gwe'te pu gwudi yi'rany, ndi ari yanni yüllinä kitabanu aar mbuti.

13 A be gwenene äny gwadi ila 'dunggunga, nyi be ondaji ngwuja'ri ngwee äny nggwona ngene gididlä ndi ari a je gu jayanu gwüny onjadala.

14 Liminje enggaci ngwuja'ri ngwunga lima be ke ngwüjü ngwäy gwudi didlä, ndi ari ngindenga lä'tüdi lidi didlä anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

15 Otacalu gwüny gwa'ti ani nunnu nga je 'tüyü gididlä, a be nunnu nga je gu etadi gidijego'rr.

16 Ngindenga lä'tüdi ngwüji gwudi didlä, anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

17 Ju'riya je 'didanu gwe, ngwuja'ri ngwunga gwuru ngwanni gwuru 'didanu.

18 Anaku ukäjiiny gu gididlä, liminje ukäji 'to gididlä.

19 Gwani ngindenga, äny gwäbrinä nunnu a ngindenga 'to aar äbrini 'didanu."

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwükirijin 'dar

20 Ngwari, "Otacalu gwüny gwa'ti ani ngindenga 'dogo jücü, äny gwotacangalu 'to ngwüji

ngwanni ngwadi ämni 'dünggüny ngwuja'ri ngwe ngwegen.

²¹ Ndi ari 'dar, aar ru le'te pu gwani Papa, anaku ja gu 'dünggüny nyi ji 'dunggunga. Ngindenga 'to aar ru le'te pu 'dengge, nunnu a ngwüji ngwudi didlä ämni ndi ari nga gwükäjäny.

²² Liminje ätäda näjing gwanni gwätädiny ndi ari aar ru le'te pu anaku ru nda gu le'te pu.

²³ Äny nggwo 'denggegen, nga ji 'dünggüny. Gäbicä je aar gekajidi aar ru le'te pu aar gäbici ngwüjü ngwudi didlä aar lenge ndi ari nga gwükäjäny na ndi ari lämnä je anaku ämniny gu.”

²⁴ Ngwari, “Gwani Papa, limini nje lanni liminje ätäda nyii le ji ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji, aar engga näjing gwüny gwanni gwätädiny, ndi ari nga gwämniny 'tu'tu didlä da'tina ju.

²⁵ Gwani Papa gwanni gwüdünälü, ngwüji ngwudi didlä ngwa'ti ang lingidi, a be ngwülingidängä, a gilee lüny lima lenge ndi ari nga gwuru gwükäjäny.

²⁶ Liminje enggaci ngang, na la o're linje enggaci mana, nunnu ämni gwanni gwämniny gwe ngwuji 'denggenanu a äny nyi ji 'denggenanu.”

18

Aar määtä Yicung

(*Mätä 26.47-56; Murkuj 14.43-50; Luka 22.47-53*)

¹ Anni ma Yicu medaji otacing Ngwaalingalu, aar 'di'ri ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar dambu Gülä gidi Kidroning. Dambal ngenone, daarti

diju gu didi ngwüminiti aar gu äni ngwoo'ra ngwe ngwüngün.

² A be nggwo gwani Yäwüdä gwanni gwuma gwurlanu Yicu gwe, gwülingidi ngwaalinga ngwoo ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün lati gu jalu pid pid.

³ No a Yäwüdä ila gidaartanu ngwoktana gi'du gidi gwu'tulu na ngwangida ngwudi gobo ngwükäjä je ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji. Aar ila ligä länü yü'ri ye, ngwamba na yiiri.

⁴ Yilingidi je Yicu 'dar ndi ari yiru ange yanni yadi ji 'dünggüngün. Ngwü'tü ngwuje otacalu, "Yärü gwuru gwanni gwüminängää?"

⁵ Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

A je Yicu ci, "Äny gwuru nggwee." A Yäwüdä nggwo gwuming ge gwurlanu gwuju gwüdünädäär le.

⁶ Anni ma Yicu ari, "Äny gwuru nggwee," ngindenga aar o'rada giluru aar ir'di gidiyängälü.

⁷ Ngwo're ngwuje otacalu mana, "Yärü gwuru gwanni gwüminängää?"

Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

⁸ A je Yicu ci, "Äny gwuca je äny gwuru nggwee." Ngwuje ci, "Manari ngaa limininy, gäbücär je gilee aar ele."

⁹ Yi'ral giyee yiju nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyänü gwanni ngwaru ngwe ndi ari, "Lanni lätädi nje, gwuminy 'ti dudiya gwere."

¹⁰ A Jamaan gwani Butruj gwäti galala ngwugwalli ngge m'ri dinädä didi dir'dal danni diru

gi'ra ngwü'ridä länälü lidi gaama. (Dinäd ndo dani Malguj.)

¹¹ A Yicu girinya Butrujing ngwuci, “Gwä'rajä galala käl güngün. Äny gwa'ti gwa iyï dirbä dannı dätädäär nyi Papa?”

Aar ele Yicu gwe ndi Ananiya

¹² A gwu'tulu gurnga le giru gi'ra gegen na ngwangida ngwudi gobo ngwanni ngwükajä je ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd määtä Yicung. Aar giki

¹³ aar ape aar gwe ele gwerre gwerre ndi Ananiya gwanni gwuru dünä ndi Giyaba gwuru dir'dal diru gi'ra didläyü ndoo.

¹⁴ Giyaba gwuru gwanni gwülädi Ngwüyäwüd ndi ari yijayana ndi diji de'te pu ayi ngwü'ridä ngwüjälü.

A Butruj nyi'rini Yicung

(Mätä 26.69–70; Murkuj 14.66–68; Luka 22.55–57)

¹⁵ A Jamaan gwani Butruj na doo'ra de'te mana gwujani Yicung. Ndi ari dilingidi dir'dal dannı diru gi'ra aar äni Yicunga le kubanu gidi dir'dal ndo diru gi'ra.

¹⁶ A be Butruj dünä gilängir poor. A doo'ra ndoo dindär Butruj gwe dilingidi dir'dal dannı diru gi'ra, kwodalı ngwondaci dinädä dannı diru gera dannı etadu gilängir, aar gäbicı Butrujing ngwäni.

17 A dinäd diru gera gیلängir otacalu ngwuci, “Nga gwa'ti mene rüdi gwe'te ngwoo'ranu ngwüngün. A gwä'tüde?”

A Butruj ci, “Äny gwä'tüdi.”

18 Gaji nggoo dirun dijilü a ngwinäd ngwangi-danga le ngwudi gobo ngwükäjä je Ngwüyäwüd aar muji ligä aar gu ji a Butruj 'to aar le ji ndi ji ligälü.

*A dir'dal dannu diru gi'ra otaci Yicungalu
(Mätä 26.59-66; Murkuj 14.55-64; Luka 22.66-71)*

19 Kaji nggoo a dir'dal dannu diru gi'ra otaci Yicungalu gwani ngwoo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwanni ngwating je enggaci ngwüjü.

20 A Yicu ci, “Äny gwondaca ngwüjü ngwudi didlä gilingenalu. Äny gwati ji giyomon 'dar ndi enggaci ngwüjü ngwämrä na kobo ganni gati gu Ngwüyäwüd o'rajidalu gwüpäng. Nggwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere yu'rimi.

21 Nga be arra miny otacalu? Otaca jalu lanni li'dingininy. Ngindenga 'didanu lilingidi ngwuja'ri ngwanni ngwondaji nje.”

22 Anni ma gu Yicu ari no, a dangida de'te mi'ri ngwäyänü tired ngwuci, “Nga gwarra a gu be ondaci dir'dala diru gi'ra no.”

23 A Yicu ci, “Manari äny gwabingu ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwuki, inggida je, ma be ari ngwabingu nje ngwanni ngwätü ngwäyänü, nga be arra miny mi'ri?”

24 A be Anan gwanni gwuru dir'dal dannu diru gi'ra ape ngwudinga gwugekanalu ndi Giyaba gwanni gwuru dir'dal dannu diru gi'ra.

²⁵ Anni ma Jamaan ji ndi ji giligä, aar otacalu aar ci, “Nga gwuru gwe'te ngwoo'ranu ngwüngüne? A gwä'tüde?”

A Butruj nyi'rini ngwari, “Äny gwä'tüdi.”

²⁶ A dinäd de'te ngwinädänü ngwudi dir'dal dannu diru gi'ra datäär gilinge dinäd de dannu dü'ridädi Butruj länälü, ngwiyanu ngwuci, “Äny gwa'ta je änggädi ngaa liju Yicunga le gidaartanu didi ngwüminite?”

²⁷ O're a Butruj nyi'rini ngwari gwä'tüdi. Kaji nggoo a gokto urra!

Aar ele Yicu gwe ndi Bilatij

(Mätä 27.1-2,11-14; Murkuj 15.1-5; Luka 23.1-5)

²⁸ Aar 'di'ri aar ape Yicung ndi Giyaba aar gwe ele ngwu'dun ngwudi yeleny gideleny didi Rumang. Gwapaar dilu danu a Ngwüyawüd 'donya ndi äni ngwu'dun ngwudi yeleny ndi ari aa'ti la rngi nono gwani yobo yegen nunnu aar jayi nono aar ele ndi eny Giyi'rinyinä yidi Dambdani.

²⁹ No a deleny dani Bilatij 'tüdä ngwuje otacalu ndi ari, “Yi'ral yiru ange yanni yärrü je diji ndee?”

³⁰ Aar ci, “Adinari da'ti ärrü yi'ral yere, da'ti dadi ar ang äpijä!”

³¹ A je be Bilatij ci, “Apar be ngaa gu pädä yelenya anaku aru gu ngwuja'ri ngwudi yobo yalu.”

Aar ci, “Änyängä la'ti äti yelenya yanni yadi nje gäbici nyii 'rinye diju ndee.”

32 Ngwuja'ri ngwee ngwärrinä nunnu aar mbuti yanni yaru ye Yicu ngwinggidi ndi ari gwadi ele ndi ayi awa.

33 A Bilatij äni gidrü ngwurnida Yicung ngwotacalu ngwuci, “Nga gwuru Deleny didi Ngwüyäwüde?”

34 A Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwee ngwunga ngwuru gwalla ngwüji ngwuru ngwuca gu?”

35 A be Bilatij ci, “Äny gwuru gïlü gidi Ngwüyäwüde? Ngwüji ngwalu na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwalu ngwuru ngwäpïjiny ngang. Yiru ange yanni yärrä je?”

36 A Yicu ci, “Yeleny yüny yä'tüdi yidi didlä ndee, adinari a yeleny yüny ru yidi didlä ndee, ngwüji ngwüny ngwadi dugidi nunnu aa'ti ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ngwuny määtä. A be gwenene yeleny yüny yiru yidi ngwaalu ngwu'ter.”

37 A Bilatij otacalu ngwuci, “A be nga gwuru delenye?”

Ngwube ci, “Nga gwätiyä ngwuja'ri ngwäyänü ndi ari äny gwuru deleny. 'Didanu yiru giyee yanni yigäbïciny nyi ila nyi lingini gididlä nunnu nyi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu. Ngwüji ngwanni ngwugwuja 'didanung, ngwatiny geraji läni.”

38 A Bilatij ci, “Yiru ange yanni yiru 'didanu?” Yi'ral ye giyee, ngwü'tüdä mana ngwuci Ngwüyäwüd nu, “Äny gwa'ti mbojaja guru nggee yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji.

39 A be yiru gidimürä dalu Giyi'rinyinä yidi Dambdani ndi ari äny gwata je gwä'däcä

dijälü de'te pu gididlä dannu diminängä nda je gwä'däcälü. A be gwenene, ngaa liminä nda je gwä'däcä yärüngälü, nga je gwä'däcä 'Delenyalu didi Ngwüyäwüde?' ”

⁴⁰ Aar ürri dula 'dar aar ari, “Bäri, aa'ti gwa ang gwä'dädälü! Gwä'däci nje Barabajingalu!” (Barabaj gwünyürtijä ngwelenyanu ngwuru du'ram.)

19

A Ngwüyäwüde 'tüyü ngwüja'ri aar 'rinye Yicung

¹ A deleny dani Bilatij ape Yicung aar pï lalale.

² A gwu'tulu kwoy ngwügä dir'ta aar je giki Yicung ki'ra. Aar ape direda duri aar ülläci.

³ Aar elada o're elada mana aar picälü yora ye aar ari, “Agannar delenya didi Ngwüyäwüde?” Aar pï ngwäyänü.

⁴ O're mana a deleny dani Bilatij 'tüdä ngwuci Ngwüyäwüde nu, “Äny gwada je 'tücä ngindeng nga je enggaci ndi ari gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yanni yadi nyi gu gekaji.”

⁵ Anni ma aar 'tüyä Yicung gwugenna ngwügä ki'ra na direda duri, a je deleny dani Bilatij ci, “Nginde gwuru nggwee!”

⁶ No, anni ma ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngwangida ngwegen engga, aar ürri dula ari, “Pädi kü'ri! Pädi kü'ri!” A je be Bilatij ci, “Apar nga nga ngaa pä kü'ri. Äny gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji.”

7 A Ngwüyāwüd mī'rinälü ndar aar ari, “Änyängä läti yobo yäri a yobo yaru nu nginde gwa ayi. Ndi ari nginde gwuca ligo'ro lüngün gwuru Giji gidi Ngwaalu.”

8 Anni ma gu Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee no, a yedeny itani.

9 Ngwo're gidrü ngwu'dun ngwudi yeleny ngwotaci Yicungalu ngwuci, “Nga gwändi ne gwe?” A Yicu gwugwundi ngwu'ti ondaca.

10 A Bilatij ci, “Nga gwu'donya ndiny ondaci?” Ngwuci, “Nga gwa'ti lingidi ndi ari äny gwäti yelenya ndi ang gatalu nyi äti yelenya ndi ang pä kü're?”

11 A be Yicu ci, “Nga gwa'ti gwaadi äti yelenya yere a'tur 'dünggüny adinari aar je 'ti ätädi kerala. A gu no, gwanni gwapeny aar nyi ätäda ngang, gwuru gwanni gwärrä yi'ral yanni yikana.”

Aar obalu ndi ari a Yicu ayi

12 'Tu'tu kaji nggoo, ati Bilatij minä ndi gata Yicungalu, a be Ngwüyāwüd 'donya aar ürrä dula aar ci, “Manari nga gwuma gatu guralu nggee ngwele, nga gwä'tüdi dimaad didi Gayijar deleny didi Rumang. Ndi ari gwere gwanni gwaru gwuru deleny, gwuru güwän gidi Gayijar deleny didi Rumang.”

13 Anni ma Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwü'tüyä Yicung poor, ngwujalu gididu'rala didi yeleny ngwaalu ngwucaar je ngwur'da ngwujalu mi'der a ngwani, “Jäbätä” Yibriyängä.

14 Komon nggoo giru gidi Ja'rimani gwudi Ngwüyäwüd giyomon yidi Yi'rinyinä yidi Damb-dani lingen le lidünälä.

A Bilatij ci Ngwüyäwüd “Deleny dalu diru ndee.”

15 Aar be 'donya aar ürrä dula aar ari, “Apa! Apa! Pädi kü'ri.” A je Bilatij otacalu, “Ii a je 'rinyiji delenya dalu?” A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ci, “Änyängä la'ti äti delenya dere, deleny däri dani Gayijar diru 'dogo de'te pu didi Rumang.”

16 Gwodanalü a je Bilatij ätäädä Yicung nunnu aar pä kü'ri.

Aar pä Yicung kü'rälä gimamindanu

(Mätä 27.32-44; Murkuj 15.21-32; Luka 23.26-43)

17 No a gwu'tulu ape Yicung ngwüpini güü'ri güngün aar ele ngwaalu ngwani guya gidi gi'ra gidi diji, (aar ani Jüljüjä Yibriyängä).

18 Ngeneno aar gu pä kü'rälä ngwu'raminga le rom. De'te aar päädä kuyala gidi gängir na de'te kuyala gidi gaama. Aar be pä ngindeng gidiliganu.

19 A Bilatij ulli ngwuja'ri ngwuje mī'rä kü'ri ngwaru nu, YICU GWUDI NAJRANG DELENY DIDI NGWÜYÄWÜD.

20 Ngwüyäwüd ngwonyadu aar uli ngwuja'ri ngwee ngwüllinä ngwullaar je Yibriyängä, a Lätiniyängä na Yigirigiyängä. Ndi ari ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicu kü'ri, ngwa'ti olanu kündär.

21 A be ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny 'donya aar ci Bilatijing, “Nga 'ti ulla, 'Deleny didi

Ngwüyävüd,' A be ndi ari gur nggee giru garu giru deleny didi Ngwüyävüd."

²² A je Bilatij ci, "Yanni yiminje ulli, yiminje ulli."

²³ Anni ma gwu'tulunga pä Yicung kü'ri, aar ape ngwureda ngwüngün aar je ge'te gu'ranu kwo'rongo ati diji ape gu'ru ge'te ngwube jalu didi ngwanginu düg'rinä laranu le'te pu 'tu'tu ki'ra 'di gwobani koralu.

²⁴ Aar ape aar ari, "Aa'ti da ar diritanu. Gäbicär ar gatu yi'ru yäru gwuru gwanni gwadi ape."

Ngwuja'ri ngwee ngwuju nunnu yanni yüllinä gwerre kitabanu gidi Ngwaalu, aar mbuti ndi ari, "Lapu ngwureda ngwüny aar je genatanu aar gatu yi'ru ngwured ngwüny." No yiru giyee yanni yärrä je gwu'tulu.

²⁵ A nanni gwudi Yicu düni gito gito ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicung kü'ri na gwenggen gwudi Märiyäm gwuru gera na Märiyäm gwuru daw didi gur gani Kelobaj na Märiyäm gwani Mäjidäliyä.

²⁶ Anni ma Yicu engga nanning gwüngün na doo'ra düngün dannu dating ämni didünäcälü, ngwuci nanning gwüngün gwani Märiyäm, "Gwani daw, giji gunga giru nggoo."

²⁷ Na ngwuci do'ra düngün ndoo, "Nanni gwunga gwuru nggwoo." 'Tu'tu kaji nggoo a doo'ra ndoo ape nggwe ele 'dunu 'dünggüngün.

Yi'rany yidi Yicu

(Mätä 27.45-56; Murkuj 15.33-41; Luka 23.44-49)

28 Anni ma ji a Yicu engga ndi ari yi'ral giyee 'dar yima ärrinī nунnu aar mbuti yanni yüllinā kitabanu ganni gu'rin, ngwari, “Ngwäädä ngwītīny.”

29 Diti de'te diju ngeno donyadu di'ricala dula. Aar gu irtiyi libä, aar gekaji gidirula didi didirun aar gi'tiji ngwulem nунnu ngwäyi.

30 Anni mung je drü, a Yicu ari, “Yima mbuti.” Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwümü'rī gi'ra ge a ligi'rim 'tü.

31 Gomon giru gidi Ja'rimani gidi Ngwüyäwüd nунnu dilu danu ndoo, gomon gadi ru ganni giru Kwo'ra tä'rīl gīnī. La'ti minä ngwangina ngwudi ngwüji ngwayu aar ji giyü'rälä gomon nggee giru Kwo'ra tä'rīl. Aar ci Bilatijing aar je pi yoranu yegen aar ayi puprang aar je ülläjälü.

32 No, a gwu'tulu ila ngwüpi yoranu yidi gur gidi gwerre gwerreng ganni gipädäär je kü'ri Yicunga le, o're aar je pänü yidi gur nggoo gi'ter.

33 A be anni ma aar ila ndi Yicu, aar mbuti gwuma ayi, aar 'ti kiya yora yüngün.

34 A be manni gwu'tulu gwe'te dugi giiri ge kimeranu a yin bälädälü na yaw kimeranu.

35 Gwanni gwänggädi yi'ral giyee, gwuru gwondaja ngwuja'ri ngwee a ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyänü. Nginde gwülingidi ndi ari nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwäti ngwäyänü, ngwube ondaji ngwuja'ri ngwee nунnu ngaa änni.

36 Yi'ral giyee yärrinā nунnu a ngwuja'ri ngwaru ngwe gitab äti ngwäyänü ndi ari, “Guya gere güngün ga'ti ga aar kiyi.”

³⁷ A ngwe'te mana 'ter ngwaru, “Gwa ji gwa aar ombaji gwanni gwudugaar.”

Gatidi gwudi Yicu

(Mätä 27.57–61; Murkuj 15.42–47; Luka 23.50–56)

³⁸ Gwodanalü, a gur ge'te ila gani Yüjib gati ji kündär gani Rama, ngwotaci Bilatijingalu ngwangina ngwe ngwudi Yicu. Kaji nggoo Yüjib nggwee gwuru doo'ra didi Yicu yu'rimi. Ndi ari gwiti yedeny Ngwüyäwüd. Ngwapa ngwuja'ri gideleny dani Bilatij ngwila ngwape ngwangina ngwudi Yicu ndi gwu'tulu ngwe ele.

³⁹ Ländi Nikidimuj gwe gwanni gwelaca Yicung gomom ge'te gwerre dilu de a Nikidimuj apana ngwuuwa ngwülägänänü gündil ge ngwa ru rotela 'di kwo'ra tä'rül na tudini (75).

⁴⁰ A Ngindenga rom ape ngwangina ngwudi Yicu aar je bruti ngwuuwa ngwe aar je pä direda nono diru lari. Ngwüyäwüd ngwati gu ape dimürä didi gatidi.

⁴¹ Ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicu kü'ri, daarti diju gu däti dimomo dipädäär diyang da'ti aar gu gäti dijänü dere a'tur.

⁴² Ndi ari gomom giru nggoo gidi Ja'rimani gidi Ngwüyäwüd, na anni ju dimomo gito gito, aar gu gatu Yicung ngeno.

20

Dimomo dundanu

(Mätä 28.1–8; Murkuj 16.1–8; Luka 24.1–12)

1 Gomon ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'rîl, ngwaalu ngwalu tümün tümün, a Märiyäm gwani Mäjidäliyä 'di'rî ngwele gidimomalu ngwumbuji ndi ari di'rimün kiy gidi dimomo dima äbränälü mbüny.

2 No a nginde kwodalü ngwugwalajanu ngwila ndi Jamaan gwani Butruj doo'ra de dannî dati Yicu ämnî ngwuje ci, “Ngwüjü ngwuma ape Delenya gidimomanu da'ti nyi de lîngidi ngwaalinga dima aar ge'te ne!”

3 No Butruj na doo'ra ndoo di'ter 'di'rî aar ele gidimomalu ndi aar ombaja yi'ral giyee.

4 Aar be gwalajanu ngindenga rom a gur nggoo gîndär Butruj gwe, dalmacani ngwugatani Butrujing 'di ngwombani gwerre gwerre gidimomalu.

5 Ngwüllänü ngwombajidalu gidimomanu ngwenggada direda diru lari dipädäär Yicung nono dijalu ngwu'ti be ändî.

6 A be Jamaan gwani Butruj gwuja gwodan anni mung obana, ngwänî gidimomanu ngwengga ngwureda

7 na dired didi gatidi na 'to dannî dipädäär gi'ra nono, dipänidälü ngwügi'tinälü 'ter ngwured ngwoo.

8 Gwodanalü a doo'ra äni 'to ndoo dele dobana gidimomalu gwerre gwerre. Ngwengga yi'ral giyee ngwännî.

9 (Ngindenga kaji nggoo la'ti gu na lîngidi ngwuja'ri ngwudi gitab ndi ari Yicu gwadi 'di'rî giyi'ranyanu.)

10 A ngwoo'ra ngwo kwodalü aar o're 'dunu 'denggen.

A Yicu 'tädälü a Märiyäm gwani Mäjidäliyä engga

(Mätä 28.9-10; Murkuj 16.9-11)

¹¹ A be Märiyäm jina ndi dünädälä poor gidimomalu ngwuji ndi ari. Anni mung ji ndi ari, ngwüllänü gwadi ombajidi gidimonanu,

¹² ngwenggada yï'rrä rom yigenna ngwureda ngwubidu pupu'rul yijalu ngwaalu ngwanni ngwügätäär gu Yicung. Ge'te jada ki'ra na ge'te jada giyora.

¹³ Aar otacalu aar ci, “Gwani daw, a gwarra ma ang ari?”

Ngwuje ci, “Lima ape Delenya düny, a gwa'ti nyi gwe lingidi ngwaalinga gwuma aar ge'te ne.”

¹⁴ Ngwuja'ri ngwe ngwee, nggwurlalu ngwengga Yicung gwüdünü ngenone, ngwu'ti be lingidi ndi ari Yicu gwuru.

¹⁵ A Yicu ci, “Daw ndee, nga gwarra ma ang ari? Yärü gwuru gwüminängä?”

Ngwuji ndi ari diji diru didi daarti ndoo, ngwuci, “Gwani doorta, manari gwuma ang ape, enggaciny gwe ngwaalinga ngwanni ngwuma gu ge'te nyi ape.”

¹⁶ A Yicu ci, “Märiyäm.”

Ngwugwurla nono ngwurnidi gwelleny Yärmiyängä ngwuci, “Gwani Doorta düny!”*

¹⁷ A Yicu ci, “Nyi 'ti akana nono. Ndi ari äny gwa'tina indü ndi Papa gwüny. O'ra manni ang ele ngwänggäri nga je ci, 'Äny nggwadi o're ndi Papa gwüny na Papa gwalu, nyi o're Ngwaalu ngwüny na Ngwaalu ngwalu.’ ”

---

* **20:16** 20.16 Ngwuja'ri ngwee Yärmiyängä ngwari Räbbüni.

18 A Märiyäm gwani Mäjidäliyä ape ngwuja'ri ngwuje äpiji ngwo'ra ngwudi Yicu, ngwuje ci, “Äny gwuma enggada Delenya!” Ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwucung ngwe.

*A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün
(Mätä 28.16–20; Murkuj 16.14–18; Luka 24.36–49)*

19 Gomon nggoo giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'rül digera de, anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu o'rajidalu gwüpäng, aar längitini gidrü yedenyo ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd. A Yicu ila ngwuje aganni ngwüdünü gidiliganu 'degegen. Ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu!”

20 Anni mung je gu ci no, ngwuje enggaci yubu'ru yidi ngwümmä ngwuy na kimere. Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu engga Yicung, a je jayanu apani.

21 A je Yicu aganni mana ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu! Anaku ükäjäriiny gu Papa nggwa je ükäji 'to.”

22 Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje büdä nono düwä de ngwuje ci, “Apar Ligi'rimä lanni Liju'ru.

23 Ma aang düdäniji dijänü dere ndi ape gwüngün gwanni gwuki, da aar düdänijänü, ma aang 'ti düdänijänü, da'ti da aar düdänijänü.”

A Yicunga mbudi Tumaj gwe

24 A Tumaj gwanni gwuru Dänggöl gwuru ngwo'ranu ngwudi Yicu ngwoo 'di na rom (12) gwa'ti aar ju ngwoo'ra ngwe ngwudi Yicu gaji ganni gindi ge Yicu.

25 A be ngwoo'ra ngwoko ngwoo ondaci aar ci, “Änyängä länggädi Delenya.”

Ngwuje be ci, “Minyi 'ti änggädi yubu'ru yidi mijamir ngwuy ngwüngün nyi ge'te gomon güny ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu mijamir na nyi ge'te guy güny kimere ganni gidugaar gu, ya'ti yinje änni.”

26 A gomon gi'ter giyomon kwo'ra tä'röl, o're a ngwoo'ra ngwudi Yicu ji ndi o'rajidalu ngwu'dun ngwe'te ngwe'te aar ji Tumajinga le ngwängir ngwülängitinä. A be Yicu ila ngwüdünälä gidiliganu 'denggen ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu.”

27 Ngwube ci Tumajing, “Ge'ta guy gunga ngene, änggädi ngwuy ngwüny dingada guy gunga kimere güny. Gäbici ümimingänü nga änni.”

28 A Tumaj ci, “Gwani Deleny düny na Ngwaalu ngwüny.”

29 A Yicu ci, “Nunnu a gwuminy engga nga be änni 'dünggüny. Lonjacaar je lanni la'ti nyi änggädi, aar be änni 'dünggüny.”

30 A Yicu ärrī yi'remna yidi yiima yonyadanu ngwäyänü ngwudi ngwoo'ra ngwüngün, ya'ti üllinä kitabanu nggee.

31 A be giyee yüllinä nunnu ngaa änni ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar ye-lenya, gwuru Giji gidi Ngwaalu na änni gwe 'dünggüngün, ngaa la mbuji miding gwudi gwur'taling ngwüriny ngwe ngwüngün.

21

A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwoko ngwüngün

¹ O're mana a Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün gito gito giyaw yani Täbiriyä. Yi'ral giyee yiju no,

² Butruj gwani Jamaan na Tumaj (gwuru Dänggöl) na Nataniyal gwanni gwati ji ngwaalu ngwani Kana Jälil, na yiji yidi Jäbädi rom, na ngwoo'ra mana rom, ngindenga 'dar liju gwüpäng.

³ A Jamaan gwani Butruj 'di'ri ngwuje ci, “Äny gwadi ele ndi umma ngwuuma.”

Aar ci, “Ar ele gwüpäng.” Aar 'tü ar ülli gibälükänü aar 'ti mäti gonyalu gere dilunga ndoo.

⁴ 'Tu'tu dilu danu, a Yicu ele ngwüdünä kimämü, aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lüngidi ndi ari gwuru.

⁵ Ngwuje urnidi ngwuje ci, “Lani ngwumaad ngwüny, ngaa la'ti mäti ngwuumalu ngwere?”

Aar ci, “Bäri.”

⁶ Ngwuje be ci, “Gätädär ngwü'dibä kuyala gidi gaama gidi bälükä ngwa je be mbuja ngwoko.” Anni ma aar gatu ngwü'dibä, a ngwuum i'däti ngwonyadu 'di a je ngwü'dibä näci ndi aar je oda.

⁷ A doo'ra dannu dati Yicu ämnä ci Butrujing, “Deleny diru!” Anni ma gu Jamaan gwani Butruj 'dingini ngindeng no ndi ari, “Deleny diru,” ngwape direda düngün ngwüpäni nono (ndi ari gwujalu ngwangu ngwanu) ngwumi'ri giyaw.

⁸ A ngwoo'ra ngwoko gwujani bälükä gwe aar oda ngwuuma ngwü'dibä ngwe ngwonyadu

ndi ari la'ti ola ngwaalinganu kimämü gito gito ngwaru bränü küü'ri tudini (100).

⁹ Anni ma aar 'tüdä kimämü, aar engga ligä liru yirang limüjinä liju gu ngwuumala a yon ji.

¹⁰ A je Yicu ci, “Ilar ngwuum ngwe ngwoko ngwanni ngwuma je umma gwenene!”

¹¹ A Jamaan gwani Butruj allu gibälükälä ngwülläjä ngwü'dibälü kimämü. Ngwü'dibä ngwonyadu ngwuumanu ngwuru küü'ri tudini na 'di tudini tä'r'il (153). Ngwuum ngwe ngwee ngwonyadu no, aar 'ti ü'ri'tiyä ngwü'dibänü.

¹² A je Yicu ci, “Ilar ang eny.” Aa'ti gwere ngwoo'ranu ngwüngün ädinä ndi otacalu ndi ari, “Nga gwani yärü?” Ngindenga lilingidi ndi ari nginde gwuru gwani Deleny.

¹³ A Yicu ila ngwape yona ngwuje ätäädä ngwuje ätäädä 'to ngwuum.

¹⁴ Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwanni ngwuru yomonalu tä'r'il (3) a ye Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün anaku ma gu Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu.

A Yicu iye Butrujinganu

¹⁵ Anni ma aar medaji enying, a Yicu ci Butrujing, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäniny 'didanu ngindenga gilee?”

A Butruj ci, “Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Iya ngwangala ngwüny.”

¹⁶ O're a Yicu ci, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäny 'didano?”

Ngwuci, “Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Ombaja ngwangala ngwüny.”

¹⁷ Ngwo're mana gomonanu 'tä'rîl ngwuci, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämninye?”

A Butruj ümî ligoranu ndi ari gwuma Yicu otacalu yomonanu tä'rîl ndi ari, “Nga gwämninye?” Ngwuci, “Gwani Deleny, nga gwülingidi yi'ralalu 'dar. Nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Iya ngwangala ngwüny.

¹⁸ Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari, Ma ang 'di'rälü gwuru damal, nga gwati genne gwu'ren nga ele ngwaalu ngwaru ngwe ligor lunga. Ma be ru dimäyîn, nga gwati gwalli guyanu aar ang diji giki di'ter aar ang okta ngwaalu gwa'ti je ligor lunga minä nda gu ele.”

¹⁹ Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwee nunnu ngwinggidi yi'rany yanni yadi je Butruj ayi ngwuye näji Ngwaalinga. Ngwube ci, “Gwujaniny!”

²⁰ Anni ma Butruj gwurlalu ngwengga gilo ligwujana je doo'ra dannu dati Yicu ännî. (Doo'ra diru ndee dannu dindrädi Yicung nono gwerre gaji ganni gijaar ge ndi eny digera de. Ngwuci, “Gwani Deleny, yäru gwuru gwanni gwada gwe gwurlanu?”)

²¹ Anni ma Butruj engga, ngwutalu ngwari, “Gwani Deleny nda mine nginde?”

²² A Yicu ci, “Manari gwümininy nding jalu gwumidu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange? Gwujaniny nga.”

²³ A ngwuja'ri ngwee badalu ngwengganu 'dar ndi ari doo'ra ndoo da'ti da ayi. A be Yicu gwa'ti aru nginde gwa'ti gwa ayi. Gwaru 'dogo,

“Manari gwümininy nding jalu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange?”

²⁴ Doo'ra ndoo diru ndee dondaja ngwuja'ri ngwee ngwuru danni dullu je. A lilingidi ndi ari ngwuja'ri ngwüngün gwäti gwäyanü.

²⁵ Yi'ral yi'ter yonyadu yärrü je Yicu 'to. Adinari yullaar je 'dar, ngwaalu ngwa'ti ngwadi ji gididlä gwudi ape yitab yanni yaadi üllini.

cv

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f